

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LÓRÁ

XXVI. ÉVFOLYAM VI.

2017/6. SZÁM

1

3

2

1. Giricz Máté:
Egy tóból áll a világ,
2001
2. Rác András:
Tánc, 2004

3. Fürjesi Csaba:
Ráébredés, 2006
4. Adorján Attila:
Mentesítés (veszélyes
hulladék), 2006

5. Domanovszky Endre:
Tanulmány a gödöllői
mozaikhoz, 1963

4

5

SÁGHY ILDIKÓ

„Helyre tolt idő”

Fejezetek a magyar magántámogatási rendszer újkorából

A kortárs magyar képzőművészeti mecenatúra újjászületése címmel mutattuk be a Lyukasóra folyóirat korábbi számában Körmendi Anna: Egy szenvedély története című kötetét, pontosabban szólva, dokumentumértékű, regényes élménybeszámolóját. A könyv első kötete az 1989-től 2000-ig terjedő időszak képzőművészeti történeteit követi, valamint azt az utat, amelyet a keresett ügyvédnő és férje, az ismert építész – vagyis a Körmendi Anna–Csák Máté házaspár – bejárt, s amelynek során e két ember a képzőművészet szerelméből modern kori mecénássá érik. Fontosnak gondolom Körmendi Anna kötetbevezető sorait most is megismételni:

ra, hanem az életkörülményeik, elmondásuk alapján a múltjuk is kirajzolódott ebben a nagyon változatos, sorsfordító korszakban, a huszadik század utolsó évtizedeiben és a huszonegyedik század elején.

A rendszerváltás utáni korszakban határoztuk el, hogy a 90-es évek elejéig gyűjtött, nagy értékű, zömében a XX. század első felében keletkezett művekből álló gyűjteményünket eladjuk, s annak értékéből, valamint jövőbeli anyagi lehetőségeinkből a kortárs művészetre, a művészek támogatására fordítunk nagyobb összegeket. Ösztönösen éreztünk rá erre, s próbáltunk az általunk, illetve a művészettörténészeink által különböző szempontok szerint kiválasztott művészek helyzetén javítani. Bízunk a magyar, kortárs képzőművészet nagyszerűségében, európai színvonalában, szakértőink tudásában és saját értékítéletünkben. [...] Elképzelhető, hogy a nonprofit kiállításokkal, a művészmonográfiákkal, a katalógusokkal, a múzeumok és más galériák kiállításának segítségével együtt csillagászati összegeket fordítottunk a kortárs magyar művészet szponzorálására, főleg abban az időben, amikor

Csák Máté akvarellje:
Ócsa, 1986

A Lyukasóra folyóirat 2017/2. számának címlapja

egyáltalán nem, vagy csak nagyon szűk keresztmetszetben volt kortárs piac. Megtehettük, szerencsére, mert egyéb tevékenységünkől, ingatlanberuházásból és ingatlanforgalmazásból, ügyvédi, építész és építész szakértői tevékenységből volt annyi jövedelmünk, hogy a kortárs művészetre is tudtunk fordítani jelentős összeget. Ami igazán izgatott minket, hogy a befektetett munkánk a magyar művészettörténet számára szakszerű és időtálló legyen. Remélem, hogy sikerült a magyar képzőművészet szempontjából is fontos folyamatokat elindítanunk, vagy pozitív folyamatokhoz kapcsolódnunk.”

Ma már, talán nem a teljesség

igényével, de már hazánkban is joggal beszélhetünk „helyre tolt idő”-ről, Shakespeare hőse, Hamlet dán királyfi „kizökönt az idő” híres mondatának ellentételeként. Olyan, magyar, kortárs képzőművészeti mecénások jóvoltából, mint a Körmendi Anna–Csák Máté házaspár.

Körmendi Anna könyvének második kötete az ezredfordulót követő tíz év, vagyis a 2000-től 2010-ig terjedő időszak képzőművészeti eseményeivel folytatódik. Mostani különszámunkban ebből adunk közre érdekes részleteket, a képzőművészeti gyűjteményük anyagából vett képekkel gazdagon illusztrálva azokat. ♣

Dr. Körmendi Anna ügyvéd és dr. Csák Máté építész

„Ebben a könyvben visszatérek az elmúlt csaknem harminc évre, amely alatt – a férjemmel együtt – intenzíven foglalkoztunk a kortárs képző- és iparművészettel. Visszatérek a művészekre, akikkel megismerkedtünk, akik közül sokan barátaink lettek, akiknek gondolatai, élete nemcsak a művészetükben bontakozott ki a szemünk láttá-

Egy szenvedély története

Utam a kortárs művészethez

(2000–2010, 2. kötet)

Körmendi Anna regényes beszámoló-jából a *Lyukasóra folyóirat* 2017. évi 2. számában adtunk közre részleteket. Akkor az Artner-palota megnyitójával, a szerző alábbi mondataival fejeztük be a történetet: „Az Artner-palotát Sopronban 2000. június 3-án, a születésnapunkon és a házassági évfordulónkon, magunknak szánt ajándékképpen avattuk fel, és ezzel átadtuk a kortárs magyar művészetnek. Az volt a célunk, hogy az ország legjobb művészeinek rendezett kiállításokkal bevonzzuk a soproniakat és az ide látogató külföldieket. [...] Életünk egyik legszebb időszaka kezdődött. A ház lassan országos hírre tett szert, beleivódott a kortárs művészet kedvelőinek tudatába. Aki besétált Sopron óvárosába, biztosan bejött a házunkba, ha máshová nem is, legalább az udvarra.” Folytassuk most innen a regényfolyamot!

Az Artner-palota Sopronban

Úgy kezdődött számunkra az új évezred, hogy megnyithattuk Sopronban a Körmendi–Csák Gyűjtemény új, állandó kiállítóhelyét, az Artner-palotát, amely 2000. június 3-ától folyamatosan, vagyis a turistaszezonban márciustól novemberig nyitva tartott, s ingyenes volt a belépő. Két nyugdíjas el tudta látni a felügyeletet a négy galériában, plusz a hátsó szoborkertben is. Munkatársunk, a nyugdíjas textilművész, Vránits Rózsika volt, aki a nyugdíjba vonulásáig a Soproni Ruhagyárnak volt iparművészként a vezető tervezője. Érdeklődés esetén nyitotta és csukta a galériákat, s adott szakszerű felvilágosítást a kiállított művészek munkásságáról. A házvezetőnő pedig a tisztaságról és az ellátásról gondoskodott. Mindkettejüknek volt személyi riasztója a rendőrségre bekötve, de az Artner-palota tizenkét éves működése alatt egyszer sem használták, nem volt szükség rá. Sopronban, az Óvárosban teljes volt a biztonság, még akkor is, ha a Főtéren rendezvények miatt nagy volt a tömeg. Ritkán kellemetlen, de veszélytelen részeket kiabálása zavarta csak meg a műemléki utca elegáns, ódon hangulatát. Napközben különben is volt az utcának egy önkéntes felvigyázója, János, akinek

velünk szemben, a Templom utca 11.-ben, az udvaron volt kis régiségboltja, s ha nem volt érdeklődője, a háza előtt tartózkodott, hogy becsábítsa az esetleges vevőket. Ő mindent tudott, mindent látott, ami az utcában történt. A mellettünk levő Wollner Szálló biztonsági kamerája is rögzítette az utcában történeteket, s mi nagyon örültünk neki, mert pluszbiztonságot adott.

Gyűjteményünket, amelyet az első emeleten helyeztünk el, csak előzetes bejelentésre lehetett meglátogatni, mert a látogatás időpontjára nagyobb személyzetet kellett biztosítani. Soha semmi nem tűnt el, és szándékos rongálás sem történt. Megjegyzem, hogy a bankhitel miatt kötelező ingatlanbiztosításon kívül más biztosításunk nem volt. Ez felelőtlenségnek tetszhet, de kortárs műalkotást akkoriban nem lopott sem Pesten, sem Sopronban senki, ha megtörtént volna, valószínű, hogy a reklám értéke sokkal nagyobb lett volna, mint a műtárgy akkori ára.

Minden szempontból boldog idők voltak ezek, folyamatosan rengeteg telefont kaptunk ismerőseinktől, barátainktól, hogy Sopronba mennek, ott vagyunk-e, megnézhetik-e a gyűjteményt. Sokan voltak olyan ismerősök is, akik az Óvárosban sétálva a galériánkból, belső telefonon jelentkeztek, hogy feljöhetnek-e. Örültünk a látogatóknak. Katóka, majd az őt váltó Magdika mindig sült finom süteményeket, s egy pohár italra vendégeink voltak, akik megtiszteltek minket.

A kiállításmegnyitók az ünnepeink voltak. A művészek aznap, sőt, gyakran már előző nap megérkeztek, sok-sok órát tudtunk együtt tölteni, beszélgetni. Házainkban berendezett apartmanok várták őket, vendégeink voltak vacsorára, amelyen sokáig elborozgattunk, aztán másnap együtt reggeliztünk. Katókanak többször is meg kellett terítenie, mert a reggeli kilenc óras vonattal a kiállítások megnyitójára érkező művésztársakat és barátainkat is rendre vendégül láttuk. A megnyitók után természetesen fogadás volt, ilyenkor a házat egybenyitottuk, úgyhogy szabad bejárás volt a gyűjteményi részbe, a lakrészeinkbe is. Számtalan alkalommal a művészeket kértük meg, hogy a barátaitkal kalauzolják, mutassák meg az általuk már jól ismert, máskülönben zárt tereket.

Engem az villanyozott fel leginkább, hogy a képzőművészet területéről, amellyel már idestova jó egy évtizede intenzíven foglalkoztunk, átrándulhattunk a *művészet más területeire* is, miután soproni kiállítási helyiségeink ezt lehetővé tették. A képzőművészeti programot a kialakult gyakorlatunk, a meglevő művészkörünk miatt viszonylag egyszerűbb feladat volt összeállítani. Annál nehezebbnek bizonyult viszont annak az elhatározásunknak a kivitelezése, hogy *textil-, üveg- és kerámiaművészeknek* is szervezzünk kiállításokat, mert ez vadonatúj terület volt számunkra.

Miért is esett a választásunk ezekre a művészeti területekre?

Gorka Livia keramikus

A nyolcvanas években barátkoztunk össze Gorka Líviával és férjével, Focht Gézával. Livia kerámiaművészete azonban már egyetemista koromban feltűnt nekem, ott voltam az 1964-es Csók Galéria-beli kiállításának megnyitóján a hatalmas tömegben, később kiderült, hogy Máté is ott volt, csak akkor még nem ismertük egymást. Emlékszem, hogy Major Máté nyitotta meg, beszédét később elolvastam az *Építőművészet* című lapban. Kerestem az okokat, mi volt az, ami olyan nagy hatással volt rám akkor, azon a kiállításon. Major világított rá Gorka művészetének lényegére:

„Engem elsősorban a művekből sugárzó mélységes anyagszeretetet bűvölt el. Mindenekelőtt az alapanyag, az agyag szeretete, amely – mondhatni – évtizedredek óta anyaga az ember alkotó munkájának, hiszen sajátos törvényeinek korlátain belül is roppant lehetőségeit nyújtja a formateremtésnek. Elbűvölő a mázak szeretete is, ezeké a színtelen vagy fémoxidokkal színezett szilikátanyagoké, amelyek áttetszően, vagy Gorka Líviánál előbb főleg feketén–fehéren–szürkén, később már főleg kék–zöld–vörös színekben üvegkéménnyé égnek az anyagformákon, s egymás mellett, egymásba folyva, egymás tüzeit fokozva ragyogtatják fel a mű szépségét. Újabban – egy-két esztendője – a fémek, a vas, a réz anyagátársításának szeretete járul hozzá a bővülethez, a fémeké, amelyek a Gorka-kísérletekben oly izgalmas meglepeté-

1

2

3

4

1. Sopron, Artner-palota udvara, Párkányi Raab Péter: Lassított lónézés című szobra, 1993
2. Sopron, a Lions Klub látogatása a Kerényi Emlékhelyen, az Artner-palotában
3. Sopron, Anna Átrium, Angyalföldi Szabó Zoltán képe
4. Sopron, Haydn Ház, Kodolányi László: Madár I., II., III., 1984
5. Gorka Lívía: Váza I.
6. Gorka Lívía: Kompozíció (részlet) II.
7. Sopron, a Szent György utca 20. pincéje, paticsfalak

5

6

7

1

2

3

4

5

1. Molnár Gabriella
keramikus kiállítása
a Múzsza Galériában, 2006
2. Horváth Márton
üvegművész lakásán
3. Molnár Gabriella: Támasz
4. Horváth Márton:
Üveggyümölcsök
5. Gaál Endre: Kompozíció
6. Sopron, Civitas
Pincészház, Schéner
Mihály soproni művészek
körében, 2007
7. Gorka Livia: Madár,
1980-as évek
8. Hefter László: Üvegablak
9. Buczkó György:
Gyertyatartó I., II., Inga

6

7

8

9

seket tartogatnak alkotónak és élvezőnek egyaránt, amikor a mázakkal egygyé égve kikerülnek a kemencéből. [...] Gorka Livia nem az ősi formákat, hanem az ősi módszert idézi, mai kor műveit – vázáit, gyertyatartóit stb. – mintegy felépíti, vagy szobrászmód mintázza, művész-ösztoneinek, érzéseinek, gondolatainak formáló ujjaiiban lüktető mágikus erejével. Ilyenképpen teremődnek azok az „ősi”, mégis egészen új és más modern formák, amelyek az alkotás tüzeiben már-már túl is nőnek a tárgy – használati (funkcionális) – kötésein, s a szabad plasztika igényességével válnak valósággá. A tárgyi eredet már-már csak ürügy, hogy a csillogó, vagy a tompa mázakkal – színekkel, foltokkal, vonalakkal –, fémbetétekkel gazdagított, elvont formák kibontakozhassanak.”

Amikor közelebb kerültünk Gorka Líviához, szerencsésnek éreztem, hogy akkoriban mindezt láttam és olvastam. Mégis érdekes volt személyesen Lívia elmeséléséből átélni az alkotófolyamat egyes fázisait, megtapintani az előkészített agyag és máz alapanyagait, meghallgatni vélekedését a szakmáról, hogy miért fontos kiemelkedni a régi fazekasműhelyek világából, s felülemelkedni a minőséggel nem törődő, ipari tevékenységet folytató üzemek munkamódszerén. Hogyan kell eligazodnia a „magasabb rendű, nemesebb anyagok kémiai átalakulása és a magasabb hőfok adta átalakulás között, hogy kiválaszthassa azt, ami gondolatai visszaadására a legmegfelelőbb”.

A barátainkat is megismertettük művészetével, csapatostul látogattunk el hozzájuk nemegyszer a fővárosban a Gül Baba utcai – műteremnek és kiállítóhelynek is kialakított – házukba, amelynek gyönyörű növényekkel telezsúfolt japánkertje már a belépéskor elvarázsolt az ideérkezőt. Szinte észrevétlenül, a növények közé simulva helyezkedtek el Lívia kerámiaszobrai.

A ház berendezése olyan volt, akárcsak egy Gorka-múzeum, a lakótér belső enteriőrjének kialakítása, a finom vonalú, egyszerű, természetes anyagokból készült bútorok, a gyapjúból készült szőttes szőnyegek, a mindennapi élethez szükséges modern, de nem hivalkodó berendezési tárgyak, a falra került műtárgyak mind-mind e művészet látványos megjelenését szolgálta. És akárhányszor meglátogattuk őket, mindig akadt új, izgalmas élmény, amely rabul ejtett minket.

Később szinte heti kapcsolatba kerültünk egymással, nyaranta a zánkai nyaralónkba ment mindig megálltunk csopaki szőlőspincéjük-nél azzal az ürüggyel, hogy a hétvégi borunkat beszerezzük Gézától, aki hagyományos műveléssel termelte olaszrizlingjét. Büszkén mesélte, hogy amikor megvette a szőlőt, azt mondták neki, hogy Csopak lelkét vette meg. A szőlőteveket soronként és egyenként ismerte, mindig kitűnő vincellérje volt. Ennek eredménye lett az a különleges, csopaki olaszrizling, picit ciános utóízzel, amelyért vezető értelmiségiek és

állami vezetők is eljöttek hozzá. Géza ezt nem kereskedelmi célból, hanem úri passzióból művelte, s kitüntetésnek tekinthette az, akinek rendszeresen adott a boraiból. Volt egy bora, az Idős Hölgy Szerelme, amelyik minden más borától különbözött, ebből csak hangulatos, árka-dos teraszán kínálta meg a barátait. Nemcsak a bor, hanem elsősorban a találkozás és a ház kisugárzása, amelyben értékes népművészeti gyűjteményük között éltek, tette emlékezetessé minden egyes alkalommal az ottlétünket, s a borozgatások közbeni eszmecserék, miközben prэшháza teraszáról Tihany megszelídült tűzhányó dombjainak képére láthattunk. Lívia büszkén emlegette, hogy a házban az ő művei nem találhatók, mert vigyáz arra, hogy ne legyen keveredés a népművészet és az ő modern kerámiai között.

Az évek során nagyon sok darabból álló Gorka Livia-gyűjteményt szereztünk be. Ma már az íróasztalunkon más ceruzatartót, mint az övét el sem tudunk képzelni, s így vannak ezzel a családtagjaink is. Ez volt az első olyan gyűjteményünk, amelyet közvetlenül a művésztől vásároltunk.

Horváth Márton üvegművész

Az üvegművészet szeretete mindkettőnkben külön-külön alakult ki. Máté finnországi ösztöndíja alkalmából csodálkozott rá először az akkor már világhírű, modern, finn üvegművészetre, én pedig a hetvenes években baráti társaságban találkoztam Czina Sándorral, az Orosházi Síküveggyár igazgatójával, aki később az Üvegipari Tröszt vezérigazgatója lett. Ő mesélt sokat az üveg készítésének technikai fortélyairól. [...]

Érdeklődni kezdtünk művészbáratainknál üvegművészek iránt. Madarassy István iparművész – akivel Máté 1968-ban Amedeo Maiuri Ercolanóban szervezett régészeti táborában barátkozott össze – ajánlotta, hogy látogassuk meg Horváth Mártont, az Iparművészeti Főiskola tanárát. Márton a Dózsa György úton lakott a Városligetnél, magas belmagasságú, többemeletes, lift nélküli házban. Míg a lépcsőn felfelé mentünk, Madarassy halkan megjegyezte, hogy itt ne számítsunk tucat üvegárura, s természetesen a tárgyak árai is ehhez igazodnak.

Amikor a függőfolyosón a lakásukhoz értünk, egy fonott kosárban nagy halom színes, amorf üveget pillantottunk meg, gyönyörűek voltak, csillogtak, jelezték már a bejáratnál, hogy itt üvegművész lakik. Márton nagyon kedvesen fogadott, csak a körülötte sürgölődő, a vendégekre nagyon kíváncsi kislánya volt gyanakvó, aggódva figyelt minket, s ezt nemigen tudtunk mire vélni. A zsúfolt lakásban nehéz volt eligazodni, a bútorok fölé polcokra helyezve sok-sok üvegtárgyat láttunk. A bemutatkozás után hamarosan Marci elkezdte nehezen leszededetni a magasból azokat a tár-

gyait, amelyeket esetleg eladott volna. Amikor azonban választani akartunk, a kislánya sírva fakadt, s hangosan kiabálni kezdett: apa azt ne add el, az az enyém! Marci kénytelen volt kiküldeni a kislányát, s ezek után már zavartalanul vehettük kézbe és szemügyre a gyönyörű vázákat, a levélnehezékeket, az üvegláncokat és a karkötőket, amelyeket magra forgatott üvegyöngyökből fűztek össze. Különös érzés fogott el, míg hallgattuk kedves, halk, duruzsoló beszédét az üvegeiről, amelyet akkor nem tudtam úgy megfogalmazni, mint később Marci LÁZ-UL-ÁSOK című könyvének előszavában azt Hefter László művészbárátja tette:

„Horváth Márton üvegei nagyon egyszerűen is jellemezhetők. Szeretetre méltók és szépek, a szó klasszikus értelmében. Örömtárgyak, amelyeket leginkább ajándékozunk, vagy ajándékba kapunk. Olyan tárgyak, amelyekhez ragaszkodunk, mert érezzük, hogy kincsekhez jutottunk a maguk jelen- és jövőbeli misztikumával. Könnyed eleganciájuk mellett azonban szimbolikus gondolati tartalmuk, esztétikai kérdésfeltevéseik az anyagot, a formát, a színt, a fényt, a struktúrát olyan helyzetbe hozzák, amelyek elbeszélő tanulságokat hordozó költeményekké alakítják tárgyait. Mindig az érzelem az elsődleges, de kifelé a műfaj vizuális filozófiájának és logikájának alappilléreire épülnek, amelyek önmagukat megsokszorozó, végtelenségig tárguló szellemi kapaszkodók is lehetnek. Sugárzó energiájú üvegek ezek, az óvatos simogató szemeket és kezeket szeretik, cserébe szívüinkig érnek, megtöltik azt melegséggel, szeretettel, álmokkal és reménységgel.”

Már nem emlékszem az egyes darabok áráira, csak arra, hogy mennyire meglepett a nagyságrend. És amikor éppen felvetődött bennem, hogy törekény üvegre szabad-e ilyen összegeket kifizetni, mintha kitalálta volna gondolatomat, Márton nemes egyszerűséggel közölte: „Csak a rossz üveg törik el, a jóra vigyáznak.”

Nagyon szép dolgok kerültek hozzánk tőle, volt egy sorozata, világoskék bimbóformák, amelyek elmondása szerint foszfát-alapanyagú – maga fújta és csiszolta – üvegek voltak. Megvettünk még sok gyönyörűséget, láncokat, karkötőket... Sajnos, a bimbók elkerültek tőlem, a barátnőim kunyerálták el tőlem, s bár szívesen ajándékoztunk, azt máig bánom, hogy legalább egyet nem tartottunk meg közülük. [...] Ő volt az a másik művész, akitől szintén sokdarabos gyűjteményünk lett, még mielőtt a képzőművészettel komolyabban kezdtünk volna foglalkozni.

A textil szeretete

A textil szeretetéhez nem a művészetet keresz-tül jutottam el. Édesanyám varrónőnek tanult, mestervizsgát is tett, azonban nem tudott, vagy nem akart a szakmájában elhelyezkedni. Az 50-es években műszaki ellenőr lett az Elzett gyárban. Egy fizetésből éltünk eléggé nyomorúsá-gosan egy Ráday utcai, hármastársbérletben

négyen, nagymamám, kisöcsém, édesanyám meg én, mert akkorra már elváltak a szüleim. Ezért minden szabadidejét a varrás töltötte ki, hogy csekély fizetését kipótolja, másoknak varrt. Minket öcsémmel a nagymamánk nevelt, vigyázott ránk, és segített édesanyámnak a varrásban. Folyamatosan figyeltem, hogyan készül a különböző anyagokkal, mindegyiknek más volt a tapintása, érdekes a mintázata, a leeseő darabokból én is csinálhattam a babáimnak ruhákat és mindenfélét. Miután felcseperedtem, megengedték, hogy elvégezzek a ruhákon egyszerűbb műveleteket. A textíliákkal való első találkozásom mély nyomokat hagyott bennem.

Később, miután férjhez mentem, a mi szegényes környezetünk után megismerkedhettem férjem gyulai családjánál egy egészen más környezettel. Régi, patinás bútorok, perzsaszőnyegek, érdekes kelim falvédők és más hímzett terítők voltak a gyulai kúriában. Férjem, Görgényi Ferenc gyulai, polgári családból származott, apja ügyvéd volt, apai ágon a felmenői németek. A családfá szerint 1717 után, amikor a Maros–Tisza környéke is felszabadult a török hódoltság alól, a lakatlan pusztaságra az osztrák Hofkriegsrat (Udvari Haditanács) nagyarányú betelepítési akciót hajtott végre, megbízható németeket telepítettek be, többek között Gyulára is. Ekkor épült ott az úgynevezett Német városrész. Ferenc édesapjának összes felmenője német származású, ezek a családok egymás között házasodtak, csak a nagypapa vett el először magyar lányt, s magyarosított Dundlerről Görgényire.

Édesanyja pedig tanítónő volt. Anyai ágon a családfát az ezerhatszáz évesekig vezették vissza, először hercegek, majd grófok, később elszegényedő nemesek voltak az ősei. Gyulán egy kisebb kúriájuk volt, amelyet Erdélyből áttelepült anyai nagyapja építtetett, akit Szarvasra helyeztek át járásbírói elnökségére. Anyósom és a nagymama között sok szó esett a kézimunkáról. Szőnyeget is szőttek és más kézimunkát is készítettek annak idején. A technikákat megmutatták nekem, de én akkoriban egészen mással, a tanulmányaimmal voltam elfoglalva, rengeteget olvastam, sportoltam a szabadidőmben, eszem ágában sem volt kézimunkázni.

A hetvenes évek közepén azonban, amikor születési szabadságon voltam (1974), és sok lett hirtelen a szabadidőm, esténként, amikor a fiamat lefektettem, felelevenítettem a gyulai házban látottakat, hallottakat. Anyósomtól előnyomott alapanyagot és gyapjúfonalakat kaptam, valamint régi kézimunkakönyveket, s a rádió hallgatása közben elkezdtem terítőket készíteni, mókás, állatos falvédőket hímezni gyermekem kiságyához. Oda kellett erősen figyelni és koncentrálni, hogy ne tévedsem el a mintákat. Valószínűleg ekkor alakult ki a vizuális memóriám, amelynek később nagyon nagy hasznát vettem a művészettel való foglalatosságom közben: minden tárgyra, amelyet

egyszer láttam, amely megragadott, pontosan emlékeztem, s valahogy az is az eszembe erősödött, hogy hol láttam.

Hát, ezek voltak az indítékaim, hogy a soproni kiállítótermekbe ezen művészeti ágak képviselőit is meghívjuk.

[...] Nem volt nehéz rájönnöm, hogy szakember segítsége nélkül, akárhogy igyekszem is, nem tudok egykönnyen eligazodni ezeken a területeken sem. Legelőször is ezen a három területen az Artner-palotában bemutatni kívánt művészeti ágak megfelelő szakembereit kellett megtalálnom, akik segítenek összeállítani az adott művészort, s meg tudnak ismertetni a művészekkel.

Ez a textil területén sikerült legelőbb, *Torday Aliz* személyében (1931–2010, művészeti író, újságíró). Torday Aliz több évtizeden keresztül különböző nemzetközi művészeti textszervezetek vezetőségének tagja, a lódzi Textiltrennáló nemzeti konzultánsa, a szombathelyi Savaria Múzeum textilyűjteményének vezetője volt, 1963-tól írt a magyar textilművészetről több száz cikket, s rengeteg katalógus szerzője. Sok kiállítást rendezett Szombathelyen és Budapesten. Összeállított számunkra egy listát a kiemelkedő textilművészekről, s ennek áttekintése után kezdtünk el a művészekkel megismerkedni és a kiállításokról tárgyalni.

Textilművészek az Artner-palotában

Aliz listája jól működött, mert akiket megjelölt, egytől egyig kiváló oeuvre-rel rendelkeztek, s az idősebb, illetve középkorúak korosztályához tartoztak. Végül is a textilművészet különböző irányzataiban dolgozó tizennégy textilművészt választottunk és állítottunk ki hat év alatt az Artner-palotában az alábbi időpontokban. Különlegesen érdekes sorozat volt, amely Torday Aliz súlyos betegségével, majd halálával szakadt meg:

Ardai Ildikó: 2000. június 3. – 2000. június 30.; *Tóth Sándor*: 2000. szeptember 9. – 2000. október 31.; *Balázs Irén*: 2001. március 15. – 2001. április 25.; *Baráth Hajnal*: 2001. április 28. – 2001. június 6.; *Lévai Nóra*: 2001. június 9. – 2001. július 10.; 2006. augusztus 26. – 2006. szeptember 19.; *Polgár Rózsa*: 2001. július 14. – 2001. augusztus 15.; *Vereczkey Szilvia*: 2001. augusztus 20. – 2001. szeptember 19.; *Pápai Livia*: 2001. szeptember 22. – 2001. október 25.; *Polgár Csaba*: 2002. szeptember 21. – 2003. január 5.; *Sipos Éva*: 2003. március 15. – 2003. május 25.; *Droppa Judit*: 2003. június 14. – 2003. szeptember 7.; *Rutka Andrea*: 2003. szeptember 13. – december 15.; *Széles Judit*: 2006. március 11. – április 12.; *Kiss Katalin*: 2006. július 29. – augusztus 22.

Ardai Ildikó

Kezdjük első kiállítónkkal, *Ardai Ildikó*val, aki a 70-es években indult az új textiles mozgalom

tagjaként, s a székely festékes szőnyegszövést és a tradicionális kosárfonást keltette új életre! Ezekből a nagy méretű, szövött szőnyegeiből és vesszőből font térbeli plasztikáiból mutatott be egy nagyon érdekes installációt, amelyből látni lehetett, hogyan teremti meg a kapcsolatot a népművészeti hagyományok és a modern művészet között. Két gyönyörű, nagy méretű, anyagában színezett, szövött szőnyeg került tőle a gyűjteményünkbe. Egy nagyszabású szizálmunkája sokáig ki volt állítva az Artner-palota emeletén.

Balázs Irén

Ezután *Balázs Irén* következett. A textilteremben jól érvényesültek sokszínűségeit tükröző munkái, amelyek átfogták különböző korszakait. Kiállítására külön eljött Sopronba *Schéner Mihály*, akivel földiek voltak, felidéztek közös, műcsarnoki kiállításuk emlékét.

Így írt akkor róla az Art Portal: „70-es évek elején tűnt föl textilmunkáival, s lett az ekkor fénykorát élő progresszív textilművészet meghatározó alakja. A pályájának első szakaszát jellemző hímzett-varrott jutareliefiek a népművészeti formaalakítással mutatnak rokonságot. Élesen karakterizált alakokat formáz, vagy egy-egy motívumot emel ki, nagytól és fogalmaz újra a téri dimenzióval kibővítvé. A műfaji határok átlépésének kérdése folyamatosan foglalkoztatta, a plasztikus reliefs mellett szobrászi igényű, tömört büsztöt, tértextileket, environmentális műveket alkotott: a dolgok időbeli változásait, a „látvány alakulását” allegorikus módon fogalmazza meg. A 80-as években új műformát alakított ki, s ismét viszuszálepett a síkba. Tűfestéssel eljárásokkal dolgozik, finom színátmenetekkel egymást részben fedő, transzparens síkokat vetít egymásra, geometrikus alakzatokat sorol szabályos rendbe. Művészetét a folyamatos újradefiniálások jellemzik. Amikor úgy érezhetnénk, hogy végleg rátalált egy csak rá jellemző nyelvrendszerre, már tovább is lépett.”

Balázs Irén munkásságával a kiállítása után kezdtünk el behatóan foglalkozni. Több-ször meglátogattuk a Rügy utcában, ahol egy ikerházfelben laktak. A kis utca rendkívül me-redek a Rózsadomb csöndes oldalában. Össze-barátkoztunk. [...]

Az első kiállítást követően is többször és különböző helyeken kiállítottuk, például 2005-ben szintén Sopronban, a Hajnóczy–Bakonyi-házban (2005. március 19. – április 17.). Jól mutatja be ezt a kiállítást az *Erős Péter* által elkészített monografikus film.

Budapesti galériáinkban is többször szerepelt. Gyűjteményünkbe kerültek a legfontosabb darabjai, így aztán nemcsak minden kiállításon, hanem lakásainkban és az állandó kiállítóhelyeinkben is jelen voltak a legfontosabb alkotásai. Vadas József művészettörténész tanulmányával komoly művészeti könyvet jelentettünk meg róla.

1

2

3

4

1. A Gyarmathy-dinasztia kiállítása a Köröendi Galériában, előtérben Gyarmathy Ágnes jelmeztervező ruhái, 2004

2. Arдай Ildikó: Racka című szőnyeg

3. Balázs Irén elkészült műtárgyával a műtermében

4. Arдай Ildikó vesszőfonásai

5. Lévai Nóra: Időzítés, 2000

6. Lévai Nóra: Töredék, 2000

7. Droppa Judit: Transzparencia sorozat I-V.

5

6

7

A sok törődésünknek, gondoskodásunknak és nem utolsósorban hatalmas anyagi ráfordításunknak köszönhetően megállapodtunk, hogy mindezek fejében nekünk adja az alkotásait. Fontos volt számára, hogy gondozzuk a továbbiakban a művészeti tevékenységét, mert, ahogy elmondta, egyetlen lánya Ausztráliában él az unokájával, képtelen a művészetével érdemben foglalkozni, egyébként is az ő munkássága európai, magyar eredetű, csak itt értékelhető. A mai világban egyáltalán nem piacképes. Nálunk, a mi kezelésünkben, a gyűjteményünkben, galériánkban jó helye és megbecsülése lesz. A soproni kiállítása után a műtárgyait elszállítottuk, azóta mi kezeljük. A gyűjteményünkkel szerepel folyamatosan külföldön és belföldön, legutoljára a Temesvári Múzeumban, ahol külön termet rendeztünk be gyűjteményünk textiljeiből. Egy alkalommal, amikor hazavittük egy rendezvényről, a meredek utcán a házuk előtt, a kocsiból kiszállás közben elesett, eltörte a karját. A kivizsgálás közben derült ki gyógyíthatatlan betegsége, amelyet csak nagyon keveseknek árult el. Ahogy élt, szerényen, csendesen távozott 2012-ben.

Lévai Nóra

Ki kell emelnem a következő kiállítót, *Lévai Nórát*. Nagyon érdekes, világszerte ismert és díjazott hímezéseit hozta el a kiállításra, ezek hajszálvékony selyemre vagy éppen eltűnő, az anyagból kivasható felületre készült szabálytalan „stoppolással” alkotott művek, amelyek jeleneteket, alakokat, állatokat, jeleket ábrázolnak, vagy éppen egy-egy műalkotás átlényegített képei. A látogatók döbbenben nézték a leheletfinom, levegőnek látszó textiljeit, amelyeket amikor megérintettek, konstataáltak, hogy kemény és mereven álló alkotások. Tizennégy gyönyörű textilje került gyűjteményünk tulajdonába.

Droppa Judit

Különleges volt Droppa Judit kiállítása is. Elmondása szerint őt a síkburkolt textilja viselkedése foglalkoztatja, hogy nyújtással, feszítéssel, torzítással megváltozik-e az anyag szerkezete. Kiállított munkáinak megmutatta, ahogy a kötött anyag síkban bármely ráható erővonalat követ, illetve hogyan lehet a térben elmozdítani az ilyen beavatkozás után a kötött textilt, hogy geometrikus formák keletkezzenek. Különleges, absztrakt formák és térbeli alakzatok hozhatók így létre. Kiállításának megnyitója ama ritka alkalom volt, amelyre kivonultak a Soproni Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézetének tanárai a rektorral együtt.

A kiállító textilművésztől életművük egy-egy fontos alkotása került a gyűjteményünkbe.

Intermezzo I.

Említettem Balázs Irén kiállítása kapcsán a *Hajnóczy–Bakonyi-házat*, most felidéz-

ném, hogyan vált ez a gyönyörű épület Sopron egyik legszebb kiállítóhelyévé.

Már működött a mi Artner-palotánk, amelynek megnyitóján ott voltak Bakonyi Árpádék is, akik kedvet kaptak, hogy vásároljanak ők is valami szépet. Alkalom kínálkozott, mert 2001-ben árvereztek a FÉG (Fegyver és Gázkészülékek Gyára) raktárait és irodáit a Templom utca 19.-ben, az Artner-palotával szemközti házban, ahol a FÉG helyiségein kívül még két kisebb lakás volt személyi tulajdonban.

A ház – kisebb, barokk palota –, mint épület és mint kiállítóhely is figyelemre méltó. Nevét a Széchenyi család kiemelkedő, művelt jogászáról, *Hajnóczy József*ről kapta, a magyar felvilágosodásnak a Martinovics-összeesküvésben kivégzett teoretikusáról. Emlékkő áll a budai Vérmezőn, ahol társaival együtt mint a francia forradalom magyar követőjét kivégezték. Menyasszonya itt a Templom utcában, az emlékének szentelt épülettel szemben lakott. Ezt a házat a világháborúban lebombázták, helyén modern épület áll. A Templom utca 19. szám alatti épület azonban középkori alapokon álló barokk épület, láthatóan több, különböző építési periódust örökít meg. Találón jellemezve: lakható „szobor”.

Megbeszéltük Árpáddal, hogy ezt az épületet nagyon is érdemes megvenni. Más licitáló nem volt, úgyhogy a ház felerészben a miénk is lett. A két lakástulajdonos azonnal felajánlotta, hogy vegyük meg az övéket is, így nagyon rövid időn belül a tulajdonunkba került az egész ház. Helyreállítottuk az eredeti állapotot. Ezt követően Árpád azzal állt elő, hogy adjuk el neki a mi részünket, mert nekünk már úgyis van egy házunk. Így lett az övéké, amelyben közösen, az ő költségekre kiállításokat, művészeti eseményeket szerveztünk több mint tíz éven át. Jelenleg Árpád fia és felesége végzi a kiállításszervezési tevékenységet. A művészettel kapcsolatos közös élmények elmélyítették a barátságunkat, s a Bakonyi család a kortárs művészet komoly gyűjtőjévé vált.

A házat *Schéner Mihály életmű-kiállításával* nyitottuk meg 2001. május 11-én, s a barátaink és a meghívott művészek ez alkalommal hosszú hétvégére látogattak Sopronba. A meghívás pénteken este egy nyilvános és fantasztikus orgonahangversennyel kezdődött, amelyet az evangélikus templomban, a Templom utcában adott kérésünkre *Somogyi-Tóth Dániel*, az akkor frissen végzett orgonaművész. (Az evangélikus lelkészek Sopronban pozitívan fogadták és támogatták kulturális kezdeményezésünket, rendszeresen látogatták a kiállításainkat. A helyszínt, az orgonálási lehetőséget ingyen adták, a belépés díjtalan volt. A hangversenyt közösen hirdettük. Még egy alkalommal hívtuk meg az orgonaművészt,

férjem, Csák Máté hatvanötödik születésnapján, 2013-ban adott felejthetetlen hangversenyt az evangélikus templomban.) A Schéner-kiállítás megnyitása másnap délelőtt volt, este pedig a Civitas Pincszínház előadása, amely kapcsolódott Schéner Mihály művészetéhez. A színházról külön kell szólni, de előbb visszatekintünk a kiállítás előkészítésére.

Mihálynak nagyon tetszett a helyszín, különösen az, hogy az egész ház az ő műtárgyaival lesz tele, végre lehetősége lesz átfogóan bemutatkozni. Engedte, hogy a budapesti és a békéscsabai műterméből összeszedjünk minden jelentős műtárgyat, nemcsak festményt, grafikát, hanem a legkülönbözőbb – fémről, textiltől, fából készültet, kis és nagy méretűeket egyaránt – szobrait is. Ekkor látogattunk először békéscsabai műtermébe. A színházzal szemben egy magas, négyemeletes bérház legfelső emeletén alakítottak ki műtermeket. Azt hittem, hogy Mihállyal kapcsolatban már nem érhet meglepetés, azonban tévedtem, itt is leltünk igazi kincsekre, korai alkotásai sorakoztak a polcokon. Kiderült, hogy modern formájú háztömböket is tervezett, sőt, tereket is konstruált, ott voltak a színes famakettek. Ezeket ügyes mester kivitelezte fából, a színeket is meghatározta, sajnos, ezek a halála után a műterem kiürítésekor eltűntek. Előkerültek legkorábbi művei is, például az önarcképei, vázlatfüzetei a 60-as évekből, amelyeket külföldi vándorlásai alatt írt és rajzolt tele, s amelyekben külön hangsúlyt kaptak a 60-as években festett és a Csontváry Teremben kiállított munkáinak vázlatai. Valószínűleg itt készítette zömében ördög- és infernórajzeit, mert szanaszét hevertek nagy számban, sőt, még nagyított példányai is voltak, s rengeteg, különböző méretű színezett, kollázsolt grafikája.

Még Békéscsabán vettük nyilvántartásba a műtárgyak nagy részét, s transzporterünkkel egyenesen Sopronba szállítottuk. Akkor még a pesti háza udvarán voltak azok a festett, nagy méretű fém-szobrai, a százlábú és a skorpió, amelyeket már a Békéscsabai Meseháznak ajándékozott, ám a kiállításra kérésére azokat is leszállítottuk. A *Hajnóczy–Bakonyi-ház* jól tagolt terei, udvara lehetőséget adtak a különböző korszakokban készült művek harmonikus bemutatására.

Erre az alkalomra készítette el és mutatta be Mihályról készített portré-szobrát barátja, *Vigh Tamás*, amelyet fő helyre állítottunk.

Most térnék vissza Sopron különleges művészeti élményt nyújtó kis színházára, a *Civitas Pincszínházra*. A színház, amelyet nem lehet a szó mai értelmében színháznak nevezni, a Templom utca 16. szám alatti műemlék lakóház udvaráról nyíló, a hátsó lépcsőházból elérhető pincében található. Közvetlen szomszéd háza volt az Artner-

palotának. Házunk megnyitása után, esti sétáink alkalmával, többször nézegettük az utcai homlokzatra kitett, egyszerű műsor-közlő táblájukat, az udvarra benézve a hátul kivilágított ad hoc szabadtéri díszleteket, mígnem egyszer elhatároztuk, hogy bemegyünk az előadásukra. Aznap valamilyen Villon-előadás volt műsoron. Szerettük Villont, különösen a Faludy-fordításban, sokszor forgattuk az egyik, Kondor Béla által illusztrált Villon-kötetünket.

Pénztár nem volt a földszinti térben, egy kanyargós pincelépcsőn kellett lemenni, amelynek a két oldalát retró plakátokkal dekorálták, majd egy nehéz függöny elhúzása után léptünk be a különleges térbe, ahol mintha Villon középkori világába, egy XVII. századi, francia kocsmába csöppenünk volna. Szemben csapszék söntessel, asztalokkal, sejtelmes világítás, a falakon újságkivágások, grafikák, festmények, az egész egy szürreális világ. El sem tudtuk képzelni, hol fognak itt játszani. Kedvesen leültettek minket egy középső asztalhoz, ők már ismerhettek minket, hiszen a megnyitónkon részt vehettek... Többen a pultnál is álldogáltak, közben odajött hozzánk egy csapszékhez illő ruházatú középkorú, testes asszony, s megkérdezte, mit szeretnénk inni. Vörösbort kértünk, hozta és mellé zsíros kenyeret hagymával a tetején. Nem is vettük észre, hogy az előadás már elkezdődött, a felszolgáló is színész volt, mint kiderült, Margó a darabból. A színészek is beszívárogtak, leültek az asztalokhoz, vagy a csapszékhez támaszkodtak.

Az előadás frenetikus hatással volt ránk, nemcsak a téma, a színészek komédiázása, hanem az, ahogy a közönséggel bántak, bevonták a játékba, de nem erőltetetten, nem tolatkodóan, hanem észrevették, hogy ki az, aki partner ebben, s kész velük játszani. Először azt hittem, hogy a megszólítottak is színészek, olyan természetes volt mindez, s olyan jól tudtak a váratlan situációkban a színészek improvizálni. [...]

A Civitas Pincszínház két darabot adott elő Schénertől: a *Kézkivirágzásokat*, ezt Schénernek a Hajnóczi-házban tartott kiállítása alatt, s az *Infernót* később. Az előbbinél két Schéner volt jelen a teremben, olyan tökéletesen volt maszkírozva Kövesi György. És a pantomim művészetét is megcsillogtatta, ahogy a kezeivel játszott. Az *Infernó*-előadás pedig elvitt minket a pokol világába, fény- és zenei effektusaival, díszletével, különleges, gyöttrő mozdulataival. Schéner a bemutatón könnyekig elérzékenyült.

Visszatérve a Hajnóczy-ház kiállítására, Mihály nagyon boldog volt, a háromnapos ünnepség neki szólt, méltó volt a művészetéhez, átmenetileg felejtetni tudta vele a régen várt és áhított nagy, összefoglaló kiállítást, amelyet a Múcsarnokba álmodott. Egyik

este a Pincszínházban csak a kiállításra lejött társaságnak játszották a Villon-darabot, s megrendelésünkre a színészek hidegvacsorát is készítettek az asztalokra. A jelen levő *Harmati Béla* evangélikus püspök, Mihály barátja, aki egyben az egyik megnyitó személy is volt, véletlenül éppen úgy foglalt helyet, hogy a darab közepén a színésznő, Ulrich Judit: „Te kövér kanonok!” felkiáltással, mindenki nagy derűtségére az ő ölébe ült. Ulrich Judit sem értette igazán, mire ez a hatalmas nevetés és siker, nem is sejtette, hogy kinek az ölébe ült.

Üvegművészek az Artner-palotában

Nem találtunk olyan művészettörténészt, aki az üvegművészek kiállításának megszervezésében segíteni tudott volna, így barátunkat, *Buczkó György* üvegművészt, szobrászt kértük meg, hogy ajánljon művészeket kiállításra. Így került sor nyolc művész felkérésre az alábbi időpontokban:

Buczkó György: 2000. június 3. – 2000. június 30.; *Czebe István*: 2001. március 15. – 2001. április 25.; *Erdei Sándor*: 2001. április 28. – 2001. június 6.; 2003. szeptember 13. – 2003. december 14., 2006. április 29. – 2006. június 4.; *Gaál Endre*: 2001. július 14. – 2001. augusztus 15.; *Köblitz Birgit*: 2001. szeptember 22. – 2001. október 25.; *Bohus Zoltán*: 2001. október 27. – 2001. december 31.; *Dárdai Nikolett*: 2003. június 14. – 2003. szeptember 7.; *Heftér László*: 2005. július 2. – 2005. július 28.

Az Artner-palotán belül a helyet is sikerült jól megválasztanunk, mert az utcai teremben az üvegszobrok a megvilágításon kívül az utcáról beszűrődő érdekes fényekkel különleges, varázslatos hatást váltottak ki. A művészekre rábíztuk, hogy mit állítanak ki, azt kértük, hogy *Buczkóval* konzultáljanak. Üvegkiállítás ritkán volt látható Sopronban, ezért különösen nagy volt az érdeklődés. Az itt látottak hatására többen kedvet kaptak üvegszobrok gyűjtésére.

Az üvegművészek általában képzőművészeti hatásokat értek el, csak az alapanyag volt más, s tért el a megszokottól. Idesorolhatnánk *Erdei Sándor* figuratív szobrait, *Köblitz Birgit* színes üvegképeit, amelyeket absztrakt formából épített fel, *Dárdai Nikolett* érdekes díszedényeit, növények lenyomatát magában foglaló tárgyait. *Buczkó György*, *Gaál Endre*, *Heftér László* munkáin azonban érezhetőek voltak az építészettel való szoros kapcsolatuk. *Buczkó György* rogyasztott eljárással készült, rusztikus, archaikus kultúrát idéző, fekete, szürke, barna üvegplasztikáiból állított ki egy sorozatot.

Gaál Endre monumentális, nonfiguratív üvegszobrai érdekes látványt nyújtottak a szoborateremben. Szenvedélyes, határozott gestusoknak tetszettek a munkái, a síkfelületeket amorf, kristályszerű, csillogó alakzatokkal és maratással tördelte meg. Ebben az időben *Pi-*

ros Ildikó, *Husztai Péter*, *Lukács Sándor* gyakori vendégeink voltak. Játszottak szabadtéri színházi előadáson az Esterházy-palotában, s huzamosabb ideig tartózkodtak Sopronban. Részt vettek a megnyitónkon is, amikor tehetők, s az érdeklődésüket különösen felkeltették *Gaál Endre* és *Buczkó György* munkái.

Különös élményben volt részem, amikor *Bohus Zoltán* hatvanadik születésnapjára rendeztünk kiállítást. A művész közölte, hogy a szállításhoz nem kér segítséget, a rendezéshez hat posztamensre van szüksége. Miután megérkezett, közepes méretű, egy-egy 30x40 cm-es posztamensen elférő tárgyat csomagolt ki, összesen hat darabot. Elképedtem, hogyan lesz ebből kiállítás a hatalmas térben. Amikor beállította, elrendezte a tárgyakat, rájöttem, hogy pont eleget hozott. Ezek az üvegszobrok az újkonstruktivista, minimalszobrászatnak voltak a képviselői, hidegen megmunkáltak, ragasztottak, csiszoltak. Egyszerűen kifejezve, belülről sugároztak. Ezt a hatást azzal éri el – elmondása szerint –, hogy az összeragasztott üveglapok egy részéről eltávolítja a tükörfóliát, így a lecsiszolt motívumok megsokszorozódva jelennek meg az üvegtömb belsejében. A hat szobor belső sugárzása betöltötte a teret. Különösen este volt varázslatos, amikor az utcai, sárgás lámpafények megtörték az üvegen.

Kerámiaművészek az Artner-palotában

Az üveg- és a szobrászati teremben kerámiaművészeket is kiállítottunk. *Thury Levente* 2001. október 27. és 2001. december 31. közötti tárlata életének egyik utolsó, nagy sikerű bemutatkozása volt a Gólem-mítosz köré teremtett munkáiból. *Molnár Gabriella* 2005. október 8. és 2005. október 30. között kiállított, ipari formákra emlékeztető modern kerámiaszobrai az üvegteremben meglepetést is hoztak. A szomszéd szállodából átsétáló német házaspár még a kiállítás rendezése alatt megvásárolta tőle egy hatalmas kerámiáját, amelyet aztán mindjárt becsomagoltatott és el is vitt. *Nagy Márta* munkái pedig 2006. augusztus 26. és 2006. szeptember 19. között kerültek kiállításra. És *Schrammel Imre*.

Schrammel Imre kerámiaművész

A Kossuth-díjas *Schrammel Imrét* *Sváby Lajos* ajánlotta, aki jól ismerte, mert a művészeti főiskolán/egyetemen egy időben voltak rektorok, együtt voltak a rektori tanácsban. Mielőtt felkértük volna, áttanulmányoztam a róla szóló tetemes szakirodalmat, engedtessek meg nekem, hogy röviden összefoglaljam.

Az Iparművészeti Főiskola volt rektora, világhírű művész. Alkotásaival, elméleti, szimpóziumvezetői munkásságával, valamint technikai találmányaival egyik megújítója az ezredvégi magyar és az egyetemes kerámiaművészetnek.

1

2

3

4

1. Schrammel Imre keramikművész kertje
2. Az ablakban Czebe István és Erdei Sándor üvegszobrai
3. Schrammel Imre műterme, Horváth Péter fotója
4. Sopron, Artner-palota, Nagy Sándor szoborkertje
5. Anna Átrium, szoborkert

5

1952-től 1957-ig a Magyar Iparművészeti Főiskolán tanult, ahol *Borsos Miklós* és *Gádor István* voltak a mesterei. 1966-ban Munkácsy-díjjal tüntették ki. A Faenzai Kerámiabiennálén 1974-ben aranyérmet, később pedig nagydíjat kapott. Számos, nemzetközi elismerés után 1991-ben kapta meg a Kossuth-díjat.

A hatvanas években természeti formákból porcelánedényeket tervez, keresi a porcelánedény, a díztárgy formai megújításának lehetőségeit. 1969-ben megszervezi az első, siklósi kerámiaszimpozíumot, ezzel megalapítja a magyar szimpóziummozgalmat, amely a nemzetközi művészcsere révén a korszerű művészeti áramlatok megismerésének hosszú ideig egyedi fóruma.

A hetvenes évek közepétől folytatja porcelánkísérleteit: porcelánhasábokat égetés előtt fémsszállal meghasít vagy lövéssel deformál.

A nyolcvanas évek elején üregek belsejű agyagfigurákat mintáz, amelyeket puha állapotban ütéssel, hajlítással, összenyomással deformál: kutatja, hogyan viselkedik az üregek agyagfigura a különböző erők hatására. Krisztus-testet, Willendorfi Vénuszt, Köpönyeges Madonnát, Minotauruszt, férfi és női aktot mintáz, amelyek összenyomással groteszk és esendő, régészeti leletként hatnak.

1995 és 1998 között újabb alkotói korszak következik, egy velencei karnevál élményéből megszületett a herendi porcelángyárban a Karnevál-sorozat: maszkos figurák fantasztikus kavalkádja, ahol a Varázsló, a Minotaurusz, a Bohóc, a hölgyek ruháján, testén, arcán Herend régi mintáinak szürrealis virágokat hajt.

Nyers, nagy erejű, természetelvű kerámiaszobrászata érinti a nonfiguratív, majd a figurális-posztmodern áramlatokat, de lényegében ezektől független, öntörvényű és különös maradt.

Sváby adta meg Schrammel telefonját, aki szívesen elvállalta a kiállítást 2005. július 2. és 2005. július 28. között. A lakásán látogattuk meg Mátéval, ahol nagyon kedvesen fogadtak a feleségével. Érdekes volt a ház bejárata a Vércse utcában, az előkertben hosszan sok lépcsőn lefelé lehetett bejutni az ikerházba. A kert szépen rejtette Schrammel szobrait. Első körbetekintésre nem is lehetett észrevenni, hogy a buja, természetes növényzeten kívül más is van a kertben. A műterem a ház alsó felében volt, lejtős telek lévén annak is volt kertkapcsolata, de ahogy észrevettük, út nem vezetett a műteremhez, úgyhogy az égetés előtt az ott készített alkotásokat bizonyára nagy nehézséggel, komoly fizikai munkával lehetett csak a Vércse utcára felcipelni. Első pillantásra megragadott minket a hatalmas szobormennyiség, a kulturált elhelyezésük és a hozzájuk illő puritán berendezés.

Schrammel a kiállításához a szoboranyagot maga válogatta, elsősorban az üregek belsejű agyagfigurák közül, amelyeket puha állapotban ütéssel, hajlítással, összenyomással defor-

mált. Valami más is lehetett ebben a technikában, mert olyan kemények, szilárdak voltak a szobrai, hogy szinte törhetetlennek bizonyultak. Számomra külön érdekes volt, hogy nem színezte az agyagot, s a föld színére emlékeztető szobrok így archaikussá váltak.

Sopronban a munkái nagy érdeklődést váltottak ki, a kiállítást barátja, *Fekete György* iparművész, belsőépítész nyitotta meg, s a Nyugat-magyarországi Egyetem Művészeti Karának tanárai, diákjai és a rektor is jelen voltak.

Hosszú távú együttműködés alakult ki közöttünk. Több alkalommal kiállítottuk a Falk Miksa utcai galériánkban, s gyűjteményünkkel külföldön is Ausztriában, Szlovákiában, Csehországban és Romániában. Nem egy országban tapasztaltuk, hogy a fiatalabb korosztály tagjai mesterüknek tekintik, s gyakran hivatkoznak hatására a művészetükben. Megismerkedtünk szereplésével a nemzetközi sajtóban is, tanulmányoztunk számtalan cikket. Rám az tett nagy hatást, hogy a kerámia egyik őshazájában, a Kínában kiadott, kerámia történetéről szóló tízkötetes összefoglalóban – amelynek egy kötete szolt csupán az európai kerámiaművészetről – tíz oldalon keresztül méltatják műveinek dokumentálásával a munkásságát. Minden művészeti periódusából került a gyűjteményünkbe műalkotása.

A kerámia kiállítása megmozgatta közönségünk fantáziáját, ezért kértük *Schrammel Imrét*, hogy ajánljon más művészt is. Ő ajánlotta a következő kiállításunkra *Nagy Mártát* Pécsről.

Intermezzo II.

Az ezredforduló utáni években még virágzott minden Sopronban, hirtelen sok lett a gazdag ember a cívisvárosban is, főleg fogorvosok és a szolgáltatási ágazatban dolgozók között, helytállónak érezhettük hát az itteni elgondolásainkat. Lelkesített minket a művészek felénk irányuló bizalma, érezhetően örültek a soproni kiállítási lehetőségeknek.

Egyik kedvenc szórakozásunk volt, hogy látogattuk a Fő téren és a Szent György utcában levő antikváriumokat. Mindent megvásároltunk és áttanulmányoztunk, amihez csak hozzáfértünk, ami Sopron történelmével, építészetével, művészetével függött össze. Szakirodalom volt bőven, a műemlékekkel rengeteg könyv foglalkozott, főleg Csatai Endre tanulmányai, de még korábbi, az előző századokból származó kiadványokat is sokat találtunk. Világossá vált számunkra, hogy miért olyan nagy a lokálpatriotizmus, a büszkeség, amelyet még szinte tapintani lehetett a kilencvenes évek elején. Bár néha ez nagyon furcsán jelentkezett.

Az egyik szép, decemberi éjszakán, amikor kellemes időben, folyamatosan hullt a hó, Mátéval kísértünk a Fő térre, csak a mi lábnyomainkat lehetett látni a Templom

utcában, csönd volt, béke, sejtelmesen világító lámpák, leültünk az egyik padra, hogy élvezzük a ritka pillanatot, a középkori hangulatot. Boldogok voltunk, az volt az érzésünk, hogy mindjárt meglátjuk az Esterházyakat kilépni a hátunk mögött lévő palotájukból, amikor a Fő tér másik oldalán a Kolostor utca ivójából kilépett egy részeg, s a Kecse-templom oldalához érve velünk szemben elvégezte dolgát. Amikor átnézett a tér másik oldalára, meglátott minket csendben üldögélni, elordította magát: „Sopron a soproniaké!” Aztán peckesen visszavonult az ivóba. Az élmény döbbenetes volt, akkor gondolni sem akartunk arra, hogy ez előjele lehet az Óvárosi szellemiség süllyedésének. Azon törtük a fejünket, hogyan lehetne minél többet megmenteni a soproni műemlékekből a jövőnek.

Szoborkertek Sopronban

Foglalkoztatott minket: hogyan tovább? A 2000-es évek első évtizedében pezsgő élet volt a városban, rengeteg látogató belföldi, külföldi egyaránt, még körülöngte Sopront az évtizedek alatt kialakult nimbusza. Úgy gondoltuk, városi viszonylatban is kellene tennünk valamit, mert minden magára adó közép-európai, történelmi város, ha teheti, felmutatja a kortárs, modern művészet valamelyik ágának egy olyan, különös hangsúlyt kapó szegmenest, amely a többitől megkülönböztetve kiemeli őt. Van, ahol a festészet ez, vagy kortárs gyűjtemény, van, ahol a kerámia, másutt az irodalom, esetleg a színház, az üvegművészet, az akvarell, vagy éppen a hang- és fényjátékok kapnak tárgyasult, külön hangsúlyt, a zenéről, annak egy-egy ágáról nem is beszélve.

Felmerült és autentikus szakemberek körültekintő munkájával megalapozást nyert, hogy Sopron, a megyei jogú város történelmi hagyományainak leginkább megfelelően a kortárs szobrászművészetnek nyújthatna otthont, hiszen a hajdani Scarbantiától, a római birodalom városától a Borostyánút mentén mindmáig átívelnek a szobrászművészet figyelemre méltó ideáinak művészi tárgyakba öntött formái. [...]

Kitaláltuk, hogy e hagyományok folytatásaként új arculatot jelenthetne a városnak, ha a modern szobrászat itt állandó és időszakos együttesek formájában bemutatkozhatna.

A XX. század művészei, Medgyessy Ferenc, Kerényi Jenő, Somogyi József, Varga Imre a vasfüggönytől megnyomorítva is olyan színvonalra jutottak itthon, mint Amerigo Tot Rómában, Csáky József, Nicolas Schöffer és Pierre Székely Párizsban.

Magától adódott, hogy az Artner-palota hátsó kertjében, a zwingerben rendezzünk be egy szoborkertet. A kérdés csak az volt, hogy egyetlen művész munkáit bemutató, vagy csoportos kiállítás legyen. Nagy Sándor mellett döntöttünk. Elgondoltam, hogy a hátsó kert-

ben, amelyet magas kőfal szegélyezett, milyen érdekes lenne a kőfalba illetve Nagy Sándor-fejeket elhelyezni, mintha kikukucsálnának az emberek az utcára. Elgondolásomat megbeszéltem Gádor Magdával és Nagy Sándorral, akik nagyon jónak találták az ötletet, hiszen Sándor műtermében és a rákosligeti kertjében levő, több száz karakteres, magyar fejből csak az ideillő legérdekesebbek kiválasztása volt a feladat. [...]

Miután Sopronba szállítottuk Nagy Sándor köfejeit, amelyek Dévényi István és Csák Ferenc rendezésében komoly munkával felkerültek a támfalakra, rájöttünk, hogy a kertben nagy méretű kőszobrokat is el tudunk helyezni úgy, hogy nem zavarják egymást. Így lett az első kortárs szoborkert Sopronban Nagy Sándor kertje. 2000. június 24-én megnyitottuk és átadtuk a nagyközönségnek.

Intermezzo III.

Úgy gondoltuk, hogy Sopronban néhány nagyon szép, óvárosi palotában volna lehetőség modern szoborkert kialakítására. Nagy Sándor szoborkertjének megnyitása után már céltudatosan, a szigorú Prekker Emmával, a Műemléki Felügyelőség vezető építész munkatársával végigjártuk az Óváros épületeit, hogy házaikon kívül hol lehetne még szoborkertet kialakítani. Eközben találtunk rá egy különleges adottságú területre.

A Várkerületen, a művészeti galéria és egy Tesco-üzlet mellett volt egy széles bejáró, amely a városfal előtti hatalmas, kihasználatlan, szabad térre vezetett. Teljesen körbe volt kerítve, s a két üzlet között volt a bejárata. Az aljzata kővel burkolt, tehát szilárd burkolatú, szabadtéri szoborkiállításra a legalkalmasabb romantikus terület a városfallal. Ráadásul a városfalsétányról is ragyogó rálátás volt a területre. Minimális karbantartás lett volna szükséges.

Jó kapcsolatban voltunk a Magyar Szobrász Társasággal, vezetőségét beavattuk elképzeléseinkbe. Lejöttek megnézni a lehetőségeket. Nagyszerűnek találták. Különösen azt, hogy évente vagy kétevente lehetne először hazai, majd nemzetközi, szabadtéri szoborkiállítást rendezni. A művészek hajlandók lettek volna ingyen rendelkezésre bocsátani a szobraikat, a szobrász társaság költségvetésében csak a szállítás és a helyszíni installálás, a biztosítás, a marketing és a nyitvatartás költségei szerepeltek. Az egész körülbelül tízmillió forintot tett ki, amelyből hatmillió forintba tudtunk volna szponzort szerezni. Az önkormányzat nem volt partner abban, hogy ezt a támogatást megszavazza. Így saját házaikban nyitottunk meg szoborkerteket.

Az Artner-palotában Nagy Sándor kertjén kívül Kerényi Jenő Kossuth-díjas szob-

rásművész emlékhelyének adtunk helyet, az Átriumos udvarban, mint már jeleztem, *Párkányi Raab Péter Lassított lónézés* című szobrát helyeztük el. *Schéner Mihály* Kossuth-díjas festő és szobrászművész két jelentős szobrát, a *Bolhát* és a *Százlábút* a Tudósok Házában a Templom utca 14.-ben állítottuk ki, *Kodolányi László* szobrászművész *Madarai* a Templom utca 9. szám alatti Haydn-ház udvarára kerültek, ahol a kertben a szomszéd ház tűzfalára *Csorba Simon* hatalmas, viaszosvászonra festett kompozícióját kifeszítettük.

2008-ban Sopron Város Önkormányzata mindkettőnket külön-külön *Sopronért Emlékérem* kitüntetéssel jutalmazott az indoklás szerint: „*Sopronban jelentős műemléképületek felújításáért, a Kortárs Magyar Képző- és Iparművészeti Gyűjtemény Sopronba telepítéséért, s ezért hazánkban és külföldön Sopron város jó hírnevének öregbítéséért*” adományozták az érmet.

A Thököly úti ház

Térjünk most vissza Sopronból a Budapesten történetekre! Az ezredforduló tájékán, ahogyan nőtt a cégünk meg a családjunk és a gyermekeink tulajdonába került műtárgyak száma (amelyeket már akkor közösen kezeltünk), elhelyezésükről, hosszú távra szóló raktárakról szerettünk volna gondoskodni.

Megfelelő ingatlant keresgélünk, folyamatosan olvastuk a kerületi önkormányzatok hirdetéseit. Így találtunk rá a Thököly út 41. számú házra. A MÁV Repülő Szakosztálya kezelésében volt a szuterén nagy része és a földszint, a szuterénben egy, az emeleten pedig két lakásban lakók laktak. Ez a szabadon álló, nem túl nagy, de arányos villa Zuglói villanegyednek szélén állt, a Thököly úton. A környezet is rangos volt: pont szemben templom, a Keleti pályaudvar irányában a vegyipari technikum, a közelben a Városliget, a Népstadion, a Sport mozi, mellette a paplak, a Cházár András utcában a Radnóti Miklós Gimnázium, ahol a középiskolát végeztem, s vele szemben a ház, ahol laktunk, jól ismertem tehát a környéket. Itt található a zuglói követségi negyed is, átellenben éppen a Román Nagykövetség. Biztosak voltunk abban, hogy ez egy fejlődő negyed, ahogy ez aztán később be is bizonyosodott. [...] 2000-ben költöztünk be, a földszinten és az alagsorban alakítottuk ki az irodákat, illetve a raktárakat, ott volt az exkluzív bemutatóteremünk is. Mi az emeleten laktunk.

Gádor Magda – Nagy Sándor

Már a Deák Ferenc utcai galériánkban gyakori vendég volt egy idős művészpár. A férfi félrehúzódo, magas, szikár ember, szinte láthatatlan. Felesége apró termetű, filigrán, kedvesen mosolygó, élénk szemű hölgy volt, aki na-

gyon egyszerűen, szinte szegényesen, minden feltűnést kerülve öltözött, s mindenkivel, aki a teremben számított, beszélgetett. Engem is kerülgetett, emlékszem, egyszer megkérdezte, finoman és szerényen, hogy nem lehetne-e itt kiállítani, de akkor éppen kimerítettük az összes kiállítási lehetőséget.

Abban az időben sokan jelentkeztek, egyszerűen besétáltak az utcáról azzal, hogy szeretnének kiállítani. A művészársadalom jelentős részét nem ismertem, de akikkel már találkoztam és bemutatkoztunk, azoknál is vigyáznom kellett, hogy felismerjem őket, s a nevük eszembe jusson, amikor legközelebb bejönnek hozzánk, mert senkit nem akartam megbántani. Hamar rájöttem, hogy érzékeny, ráadásul sokszor és sokak által megalázott emberekről van szó, akiket nem lehet ruházatuk vagy viselkedésük alapján megítélni, ezért mindenkinek megelőlegeztem a tiszteletet.

Tehát amikor az illető feltette a kérdést, hogy lehet-e nálunk kiállítani, szokásos sablonjaimhoz fordultam. Elnézést kérve, hogy nem ismertem fel, s főleg, hogy nem ismerem a művészetét, hiszen én egy művészpartoló ügyvéd vagyok, megkérdeztem, hogy ki volt a mestere, melyik évfolyamon végzett. Ha az első kérdésemre pozitív volt a válasz, utána az következett, hogy melyik művészettörténész foglalkozik a munkásságával vagy írt a művészetéről. Ha számomra ismeretlen névre hivatkozott, azt mondtam, jöjjön be vele együtt, s beszéljessünk, mert hozzánk művészettörténészek ajánlásával lehet bejutni. Ezzel elértem, hogy megismerkedhettem mindazokkal a szakemberekkel, akik szakszerűen tájékoztattak az ajánlott művész munkásságáról. Persze, mielőtt találkoztunk volna, megkérdeztem Maját, mit tud a művészről és a kollégájáról. Ha ismerős művészettörténészre hivatkozott a kiállításra jelentkező, azt egyszerűen felhívtam, s érdeklődtem a művészről.

A szerény művészpár esetében felvilágosítottak, hogy *Gádor István* keramikus, a modern magyar kerámia megteremtőjének a lányáról, *Gádor Magdáról* és férjéről, *Nagy Sándor* szobrászművészekről van szó. A keramikusprofesszor munkásságáról akkor már sokat hallottam. Amikor Máté Pécsre készítette a diplomatervét, találkozott Trautmann Rezsővel, aki akkor építési és városfejlesztési miniszter volt. Ő mutatta meg neki a Gádor által kikísérletezett új formákat és mázakat a Zsolnay-gyárban. De Gádorról sok szó esett Gorka Líviáéknál is.

*A Gádor Magda és Nagy Sándor művészpár*ról többet azonban nem sikerült megtudnom. A rendezvényeinken feltűnt, hogy örülnek mások sikerének. Ez nagyon szimpatikus volt, akkor már tudtam, hogy ez csak a komoly művészek tulajdonsága. Egy alkalommal megkérdeztem hát, hogy aktuális-e még a kiállítás, s megbeszéltünk egy találkozót a Százados úti művésztelepen, ahol a műtermük volt.

1

2

1. Artner-palota, Nagy Sándor szoborkert
2. Artner-palota, Nagy Sándor szoborkert
3. Thökölly út, Nagy Sándor kiállítása, 2001
4. Nagy Sándor szobrászművész
Gvadányi úti műterme, 2009, Horváth Péter fotója
5. Thökölly út, Nagy Sándor kiállítása, 2001
6. Gádor Magda: A világ tetején
7. Gádor Magda: Kiállítás

3

4

5

6

7

Manyika, ahogy *Gábor Magdát* mindenki hívta, egyedül fogadott minket, férje nem volt ott. Ahogy beléptünk a műterembe, földbe gyökerezett a lábunk, ilyet még Maja sem látott. A falakon egymás fölött stelázsiszerű polcok emelkedtek, tele kisebb-nagyobb plasztikákkal, középen nagy méretű posztamenseken, asztalokon, talapzatokon mindenütt szobrok. A műterem zsúfolásig tele volt. Manyika elmondta, hogy zömmel betonszobrokat készít, elmagyarázta készítésük technológiáját, néhány darabot kézbe véve felhívta figyelmünket a színes vagy fekete vonalak kergetőzésére a hideg betonon. Azok életre keltek a kezében.

Azt éreztem, hogy az egész műterem láthatatlan feszültséggel telített. Először azt hittem, hogy az egymással acsarkodó, amorf állatfiguráktól, mert amerre néztünk, sárkányokat, totemszerű lényeket láttunk. Betonszobrai olyan ősi, emberi érzéseket sugároztak, mint fájdalom, sikoly, veszekedés, kiabálás, amelyek napjainkban is aktuálisak. Mégsem ebből adódott a feszültség, hanem a középen látható betonszobrok és a polcokon sorakozó kőszobrok különbözőségéből. Egy idő után megkérdeztem: Manyika, te követ is faragsz? Azok a férjem alkotásai, hangzott a válasz. Tovább faggatóztam, így tudtam meg, hogy Sándor egy kertben faragja a szobrai a Rákospatak-nál, csak a kényesebb szobrokat hozza be a műterembe. Furcsa volt, mert első pillantásra úgy látszott, mintha azok dominálnának. Vonzották a szemet, annál is inkább, mert főlő volt, hogy ránk dőlnek.

Látszólag elképesztő összevisszaság volt, de ez nem zavarta Manyikát. Majával egyetértettünk, hogy kiforrott, modern művészre találtunk, megcsináljuk a kiállítást. Végül erre is Sopronban, az Artner-palotában került sor 2001-ben.

Elmenőben még megkérdeztem Manyikától, hogy nagyobb szobrokat is készít-e Sándor. Arra gondoltam, hogy a Thököly úti házunk kertjében jó lenne egy nagyobb kőszobor. Jelezné a forgalmas főúton, hogy ott művészettel foglalkozó emberek laknak. (Csak kőből lehet, döntöttem el, mert a fém kísértésének nem tudnak ellenállni a tolvajok.) Készít Sándor nagy szobrokat is, s nagyon boldog lenne, ha meglátogatnátok a kertben, volt a válasz.

Amint tehettem, megbeszéltünk egy találkozót, s elmentem *Nagy Sándor* kertjébe is. Próbáltam felkészülni a találkozóra, kerestem tanulmányokat a művészetről, de csak azt találtam, hogy Németh Lajos művészettörténész a *Modern magyar művészet* című összefoglaló könyvében említi munkásságát a Medgyessy-oeuvre által teremtett tradícióhoz kapcsolódó művészek körében. A XX. századi, magyar művészetről írt egyetemi tankönyvben, amely az összefoglalás igényével állítólag átfogó történeti áttekintést ad, amelyet négy, komoly művészettörténész jegyzett, sem találtam utalást *Nagy Sándor* művészetére. Ettől függetle-

nül a Százados úti műteremben láttak nagyon kíváncsivá tettek. Ekkorra már jobban kezdtem bízni saját értékítéletemben, mint a művésztörténészekében.

Manyikával mentem a Rákospatak mellett fekvő telekre. Az utcáról nem lehetett belátni, a kerítést teljesen befutotta a növényzet, a nagy méretű, tömör, fa garázkapu mellett ugyancsak tömör bejárati kapu, tehát kívülről fogalma sem volt az arra sétálónak, mit rejt a kert. Belépve rendezett házat láttunk, amelyről kiderült, hogy Sándor asztalos unokaöccsének lakása és műhelye, s a felhalmozott faanyag eltakarta a kert másik részét, *Nagy Sándor* „munkahelyét és raktárát”.

Valóságos szoborerdőbe érkeztem. Olyan mennyiségben álltak ott a különböző nagyságú szobrok, hogy csak kanyargós, vékony ösvényeken lehetett közöttük közlekedni, s attól féltem, hogy valamelyik rám dől. Ennyi megszámlálhatatlan szobrot még életemben nem láttam háromszáz négyzetméteren. Fejek, alakok, torzók, szoborcsoportok mindenféle nagyságban, tíz centiméterestől a háromméteresig. Láttuk Sándor munkahelyét is, ahol faragott, ez a kert egyik sarkában egy mélyebb gödör volt. Körülötte a szerszámai látszólag szanaszét hevertek, de számára bizonyosan rendben. Megkérdeztem, hogy mikor és ki járt itt a művészettörténészek közül. *Wehner Tibor* volt itt pár hónapja, felelte, de előtte nem járt nála művészettörténész, csak nagy ritkán egy-egy művészbarátja. Sándor akkor már több évtizede dolgozott ebben a kertben. Rájöttem, hogy a szakemberek egyáltalán nem ismerik a művészetét. Azt is megfejtettem, hogy művészete miért nem ismert szélesebb körben. Egyrészt egyénisége, szerény, magát előtérbe nem toló, keveset beszélő, megszállottan a munkájának élő ember, másrészt a kő nehéz, s gépkocsi híján csoportos kiállításokra inkább csak a kis méretű munkáiból tudott néhányat kézben becipelni. Csak a munkájára koncentrált: télen nyáron pirkadattól dolgozott a kertjében, valószínűleg sajnálta az idejét olyasmire pazarolni, ami nem az ő dolga.

Már értettem, hogy művésztársai miért hívták kövőnek. Minden követ megmunkált, a kicsit is, szemében nem létezett hulladék. Ha nem volt pénze anyagra, kavicsokat keresett, vagy a természetből gyűjtött és cipelt a kertjébe köveket. Elmesélte, hogy előfordult, megállították rendőrök, s ellenőrizték, hogy mit cipel. Minden kő más kihívást jelentett számára. A szobrot a kő belsejéből, a magvas anyag felől képzelte el, s kívülről befelé kereste a megvalósulását. Ahogy Constantin Brâncuși is mondta: „a kő faragása közben fedezzük fel anyagunk szellemét és sajátosságait. A kezünk gondolkozik és követi az anyag gondolatait.” Így dolgozott ő is, munkastílusára direkt faragás volt a jellemző, ezért nevezte szobrai *kőből szabadultaknak*.

Másnap felhívtam *Dévényi Istvánt*, s meg-

kérdeztem, hogy ismeri-e *Nagy Sándort*. Rögön jött a válasz, ahogy vártam: közelebből nem ismeri, de van szobra a Magyar Nemzeti Galéria tulajdonában. Megkérdeztem, hogy nem jönne-e ki velem a kerti műterembe.

Nem sokkal azután Dévényivel elmentünk Sándor „műtermébe”. Az enyémnél csak Dévényi ámulata volt nagyobb. Fel-alá rohangált a kertben elképedve. Érthetetlen volt számomra, hogyhogy nem jutott el a Nemzeti Galéria kortárs gyűjteményének vezetője egy ilyen művészhez. Aztán Manyikánál is velem járt először, pedig a művésztelepen rendszeresen megfordult. Ezt tapasztaltam a művészettörténészek nagy részénél is (tisztelet a kivételnek!), nem volt idejük, nem fárasztották magukat új dolgok felfedezésével, vagy nem bíztak abban, hogy kincset találhatnak, inkább *a szakma által kitaposott ösvényeken haladtak*. Azért is csodálkoztam, mert ez nem volt Dévényire jellemző. Akkor még nem voltam teljesen tisztában a szakma korlátaival, vagy nem akartam elhinni. Már éreztem a szerény, de nagyon tehetséges művészek felfedezésének hiányát, szembesültem a művészettörténész-szakma skatulyáival, ahonnan az alkotónak szinte lehetetlen kitörnie, a róla alkotott véleményt megváltoztatnia. Tulajdonképpen ennek a felismerésnek a tudatában nyert igazi értelmet az a munka, amelyet mi korábban a *Schéner Mihály* és *Orosz Gellért* életműve ismeretlen fejezeteinek bemutatásával ösztönösen kezdeményeztünk. Tudtam már, hogy *Nagy Sándor* művészete is egy ilyen felfedezés lesz.

Amikor Dévényi István először látogatott el velünk *Nagy Sándor* szabadtéri műtermébe, szóba került, hogy milyen jó lenne a szobrász művészetét átfogóan bemutatni a nagyközönségnek. István alkalmasnak találta erre a Thököly úti ház kertjét, s elvállalta a kiállítás megrendezését. Már csak *Nagy Sándort* kellett meggyőzni, ami nem volt nehéz. Kiderült, hogy a lakásuk ugyanabban a Cházár András utcában van, amelynek Thököly úti sarkán a házunk állt, így nap nap után meglátogathatta a szoborkertjét, s gyönyörködhetett az alkotásaiban.

A válogatás nagy felelősséggel járt, mert ilyen átfogó kiállítása sosem volt még az akkor már hetvennyolc éves művészeknek. A nagy és szépen parkosított kert minderre lehetőséget nyújtott. Dévényi nagy rutinnal végezte ezt a feladatot. A több mint öt évtizedet felölelő munkásság mind tartalmilag, mind formailag egységes, egynemű volt. Kizárólag az archaikus ideálok és a klasszikus formavilág egyszerre ösztönös és tudatos vállalása és követése jegyében épült a stílusa. Az idők során egyre modernebbé vált, formái teljesen letisztultak, a szobrai szinte idollá váltak. Dévényinek egyszerre kellett bemutatnia Sándor korai és későbbi korszakát is, azt, amikor a kőből plasztikus hullámszerű alakított formákban a szobor tömegére helyezte a súlyt, s csak jelzésszerűen faragta meg a fejet. Szobrai tömegének meg-

faragása Kerényi Jenő bizonyos szobraihoz hasonló volt, ahogy például a Domanovszky-síremlék tervében látjuk. Ezekben a szobrokban egyben megőrizte szellemi mestere, Medgyessy Ferenc szobrászati örökségét is, s később messze eltávolodva tőle, de művészetével harmóniában szoborcsoportokat, idolszerű műveket faragott.

Az évtizedek során sok száz, talán ezernél is több karakteres, magyar fejet is alkotott. Ezekből is válogatott néhányat Dévényi, kertről lévén szó, nagy méretűeket. Mindez nem volt egyszerű feladat, a meglevő műveket egységes, egyetlen kompozícióként értelmezhető látvánnyá szervezni, a művek és a természeti környezet összhangját megteremteni. De remekül sikerült, ezért vált ez a szabadtéri kiállítás a szokványos szobrászati bemutatók sorától elváló, minőségében és jellegében is újszerű és különös tárlattá.

A kiállítást, amely 2001. június 6-án nyílt, eredetileg egy évre terveztük, de Sándor a látogatottságra és a hozzá visszajutó véleményekre való tekintettel hozzájárult a meghosszabbításához. Ez a tárlat egyszeriben elismertséget hozott a számára. Rengetegen tekintették meg a kertet, amelyet a Thököly úton haladó buszokból is kiválóan lehetett látni. Az ismerősök, gyűjtők szemében különös jelentőséggel bírt, hogy minden alkotását maga faragta a legkülönbözőbb kőfajtákból. A szakmai elismerés mellett anyagi értelemben is sikeresnek bizonyult a tárlat. Bakonyi Árpád gyűjtő barátunk több szobrot vásárolt a kertjébe, mások is, mi és a gyermekeink is vettünk a gyűjteményünkbe.

[...] 2004-ben a Thököly úti házunkat megvásárolta a Vietnami Nagykövetség. Addig tartott *Nagy Sándor kiállítása*, utána vándorolt a soproni szoborkertbe. 2005 tavaszán visszaköltöztünk a Nagybányai úti házunk megüresedett legfelső emeletére.

A Falk Miksa utcai galériák

2003–2010 Már az Artner-palota megnyitása után azon törtük a fejünket, hogy Budapesten hol és hogyan kellene folytatnunk a tevékenységünket. 2000 körül már bizonyossá vált, hogy Ferenc fiam nem Németországban képzelel el a jövőjét. 2002-ben befejezte a tanulmányait, végleg visszatért Németországból, s úgy döntött, hogy itthon áll munkába. A legkézenfekvőbb az volt, hogy intenzíven kapcsolódjon be galériánk teendőibe. Már egyetemi évei alatt is, amikor itthon volt szünetekben, rendszeresen részt vett a legkülönfélébb módon a folyamatokban, a kiállításrendezésekben. Németországból is szerkesztette a művész monográfiákat. A gyűjteményünk külföldi kiállításainál, ha a tanulmányai közben időt tudott szakítani, a helyszínen Dévényinek segített, gondozta a gyűjtemény könyvanyagát.

Amikor visszaköltözött, rengeteg munka volt a művészeti életünkben, a Thököly úti

házunkban, a ház bemutatótermeiben, ahol folyamatosan exkluzív rendezvényeket szerveztünk. A soproni Artner-palotában márciustól novemberig általában havonta nyitottunk négy kiállítást, 2001-ben belépett a Hajnóczy–Bakonyi-ház is jó pár kiállítással, szervezni kellett a gyűjtemény külföldi kiállításait, a művészek műtárgyainak felmérése is folyamatos volt, foglalkozni kellett a művészekkel is, a monográfiák szerkesztése is nagy odafigyelést igényelt, s még sorolhatnám.

Közösen határoztuk el már 2000-ben, hogy ha végleg hazajön, nyitunk egy nyilvános galériát a belvárosban jó helyen, s a budapesti nagyközönségnek szóló rendezvényeket oda összpontosítjuk. Nagy segítség lett volna, ha Ferenc teljesen át tudja venni a galériával kapcsolatos teendőket (*Csák Ferenc művészettörténész*). Mások is észrevették a friss erőt, aki anyanyelvi szinten beszél németül és angolul, Európa művészi életéről is vannak közvetlen tapasztalatai és tájékozottsága.

A Falk Miksa utca
7. számú ház udvara
Angyalföldi Szabó Zoltán
festményeivel

Visszatekintve már tudom, hogy nagyon jókor léptünk. 2000 körül igazán fellendült a műkereskedelem, nemcsak az aukciós házak kezdtek el rekordokat döntögetni, hanem a kortársak felé is fordult a figyelem, a befektetőké is. Nekünk meghozta az eredményt, hogy a kortárs művészet területén a recesszió idején sokat „beruháztunk”. Hiszen a megelőző évtizedben rengeteg kiállításunk és számos rendezvényünk volt, sokat fordítottunk a reklámra is. A reklám, amelyet elsősorban érdemi dolgokkal folytattunk: *könyvek, katalógusok* megjelentetése, *művészeti rendezvényekről* híradások, *elegáns meghívók a kiállításainkra*, *gyűjteményünk állandó kiállításának megnyitása* először a Damjanich utcában Budapesten, majd az Artner-palotában Sopronban, *jelentős külföldi bemutatóink*, a médiában megjelent számos elismerő *cikk és tudósítás* – amelyeknek feldolgozása még várat magára – mind-mind ránk irányította az érdeklődők figyelmét. Ezen a területen nagyon fontos a sutgó infor-

máció terjedése. Mivel számtalan művésztörténészt foglalkoztattunk, ők széles körben tájékoztatták a környezetüket a nálunk folyó szakmai munkáról. Más művészeti eseményeken, helyszíneken is igyekeztünk folyamatosan jelen lenni, így lehetőségünk volt azokkal is szót váltani, akikkel különben ritkábban találkoztunk. A kortárs művészek köréből is egyre több pozitív visszajelzést kaptunk. A megelőző évtizedben tehát beírtuk magunkat a magyar, kortárs művészeti köztudatba.

Az országban bizakodó volt a hangulat, tehető társadalmi rétegek alakultak ki. Sokan voltak, akik jelentős pénzeszegekhez jutottak, s ezek közül többen hajlandók voltak a művészetre is költeni. Külföldi cégek települtek Budapestre a világ minden tájáról, béreltek irodákat és alkalmazottainak lakásokat, s azt szokták meg a hazájukban, hogy kizárólag modern művekkel díszítsék falaikat. Fellendült a műtárgyak bérletének piaca is. A pénz meghozta, nagy divat lett, hogy a jómódúak szép

házakat, elegáns lakásokat vásároljanak vagy építsenek, amelyeknek falain nemcsak a XX. század első felének művészetét szerették volna látni, hanem a kortársakét is.

Utólag visszatekintve jól gondoltuk, hogy Budapesten a műkereskedelem frekvenciált helyén nyitjuk meg a galériát, a *Falk Miksa utca 7.-ben*. Ez lett a galériások utcája, spon-tán szerveződött, azáltal, hogy ideletpültek a legnagyobb aukciós házak, s vált a 2000-es évekre Budapest műkereskedelmének meghatározó, legjellegzetesebb városi formációjává. A nagy aukciós házak és a többi műkereskedés, amelyek itt székeltek, nem elsősorban kortárs művészek műalkotásainak forgalmazásával foglalkoztak, de némelyek ezt is tették. Ezért is esett a választásunk a Falk Miksa utcára, arra gondoltunk, hogy komoly kiállításokkal még jobban fel tudjuk hívni a figyelmet a színvonalas, jó kortárművészetre. Meg kell jegyeznem, hogy láttuk aukciókon is a nyolcvanas években és a kilencvenes évek elején (amikor még nem

volt fejlett a magán-műkereskedelem, de kialakulóban volt a műkereskedelmi piac), hogy igazán nagy pénzt csak a századforduló utáni, már nem élő, nagy művészek munkáival lehet keresni. De egy pillanatig sem fordult meg a fejünkben, hogy ezen a területen kellene a képzőművészettel foglalkoznunk, az meg pláne nem, hogy ilyen irányú kereskedést hozzunk létre.

Hosszan keresgeltünk, nem volt egyszerű a Falk Miksa utcában és környékén akkoriban jó kiállítóhelyet találni. Megtűdtük, hogy a 7. szám alatti üzlethelyiségben bezár a Népszava Klub, s a bérleti jogot meg lehet vásárolni. Miután megegyeztünk a bérlővel, az önkormányzattal megkötöttük a szerződést. A hatvan négyzetméteres, két helyiség nem látszott elég nagynak, ezért azonnal elkezdtünk szétnézni a házban, mert a kiállítótermekhez kiszolgálóhelyek is kellettek. Kiderült, hogy az udvarról nyíló két lakást is eladnák a tulajdonosai. Az egyik közvetlenül csatlakozott a klubhelyiségekhez, a másik kiválóan alkalmasnak bizonyult raktárnak. A háznak is megürült egy udvari, földszinti házmesterlakása, amelyet bérelni lehetett. Ebben az időben befejezéséhez közeledett a ház külső és belső homlokzatának felújítása. Az udvar nagyon barátságosnak bizonyult, s miután feltett szándékunk volt a földszinten levő összes ingatlan megvásárlása, vagy bérbevétele, ezért tudtam, hogy alkalmi, egynapos bemutatásra, vagy egy nagyobb kiállítás megnyitójára látványosan össze lehet nyitni a lakást az utcai helyiséggel. Eltelt másfél év, mire megvásároltuk a két lakást, a klub bérleti jogát tulajdonjoggá változtattuk, összenyitottuk a kiállítóteret a csatlakozó lakással, elvégeztük a felújításokat a raktárnak szánt helyiségekben és a házmesterlakásban is. A ház renoválása is sikeresen befejeződött, az udvaron lehetőség nyílt növények beültetésére, s ezt meg is valósítottuk. Így több mint ötszáz négyzetméteren tudtuk megnyitni a galériát, ahol kényelmesen volt helye a kiállításnak, az irodának és a raktárnak is.

Még abban az évben megürült mellettünk egy nagy, széles, utcai portálú helyiség, amelyben egy utazási iroda működött, s ennek is megszereztük pályázat alapján a bérleti jogát, így újabb hatvan négyzetméteren folytathattuk a munkánkat. Ez az új kiállítóhelyiség a *Falk Miksa utca* 5.-ben két önálló részből állt a kapubejáró két oldalán. Az egyiket nem *Körmendi Galériának*, hanem *Múza Galériának* neveztük el, mert önálló kiállításokat szerettünk volna egyidejűleg rendezni, s ha egy néven működik a két kiállítóhely, csoportos kiállításnak tetszettek volna az egyébként önálló kiállítások. A kapu másik oldalán levő helyiséget *Csák Máté* rendezte be, s itt nyitotta meg mérnöki irodáját, állította ki akvarelljeit, rajzait. Ezzel is szerettük volna nyomatékosítani, hogy a Körmendi Galérián kívül kezeljük az ő művészetét. A felújítás nagyon jól sikerült, a művészek rohama újból megindult, a jó he-

lyen levő kiállítóterem idevonzotta sokukat. Kényelmesen elfértünk, munkánk egyszerűbbé, könnyebben szervezhetőbbé vált, nem kellett annyi helyről összeszedni a tárgyakat, egy helyen volt a kiállítóhelyünk, az irodánk és a raktárunk egy része is, a munkaerőt is racionálisabban lehetett foglalkoztatni. Így munkánk is hatékonyabbá válhatott.

Intermezzo IV.

Erre az időre hatalmas műtárgymennyiség halmozódott fel a családunknál, át kellett hát gondolnunk az elkövetkező időszak stratégiáját, most már Ferencsel együtt. Hiába volt digitalizálva, lefotózva minden, s volt a raktárainkban rend és átláthatóság. Az nyilvánvalóvá vált, hogy a beáramló műtárgymennyiséget radikálisan csökkenteni kellene, a szponzorációval kapcsolatos eddigi tevékenységünket célszerűnek látszott módosítani, illetőleg célba kell venni a tudatos, kortárs műkereskedelmet.

Eddig a komoly érdeklődők nagy részét átirányítottuk a művészekhez, hogy legalább a művészek költségeinek terhe némileg csökkenjen, nem folytattunk igazán műkereskedelmet, persze el-eladtunk, de ezt a fajta tevékenységet csak úgy lehet jól végezni, ha a tulajdonos állandóan jelen van, s közvetlenül foglalkozik a vevőkkel. Erre pedig nekünk nem volt lehetőségünk, mert intenzíven dolgoztunk, én az ügyvédi irodában, Máté szakértőként. És építkeztünk, nem is akárhol, hanem Budapestről kétszázhusz kilométerre Sopronban és a Balatonon, Zánkán. Tehát, ha valaki vásárolni akart, időpontot kellett egyeztetnie velünk. Ez meglehetősen nehézkessé tette ezt a tevékenységet. Nem is volt időnk igazán ezt addig átgondolni, hagytuk magunkat az eseményektől sodortatni. Kezdeni kellett valamit ennek rendezése érdekében. Ezt gondoltuk megoldani a Falk Miksa utcai galéria megnyitásával, a komolyabb, kortárs műkereskedelem beindításával.

Megkezdtem ügyvédi irodám tudatos leépítését – megjegyzem, hogy ez sokkal nehezebb volt, mint a felépítése –, amúgy is igazán kevés volt a sikerélményem. A jogi területen általában csak a problémákkal szembesültem, a hozzám fordulók között sokan voltak, akiket a rendszerváltás nehéz helyzetbe hozott, különösen értelmiségi, baráti körünkben volt ez tapasztalható. Egy-egy ilyen találkozás és helyzetük feltárása lelkiileg nagyon megviselt, megbízásaik nyomasztottak, szinte munkadíj nélkül segítették sokunknak. Szerencsére voltak más jellegű megbízásaim: cégalapítások, ingatlan-adásvételek, cégek ügyes-bajos ügyeinek intézése, amelyekből jól lehetett keresni. Az elhúzódozó bírósági perek és azok bizonytalan kimenetele is elkésért. Az ügyfelek-

kel való ez irányú foglalkozásban rengeteg volt az üres járat, s ez nagyon sok időmet vette el. Ezt az időt sokkal kedvezőbben tudtam volna eltölteni a művészet területén. Ezért az új ügyfeleket már a kollégáimhoz irányítottam, a régi megbízásokat próbáltam befejezni, úgyhogy 2003-ra nagyjából elértem, hogy csak saját cégeink, építkezéseink, művészeink adminisztrációját és jogi ügyeit intéztem, persze, ez sem volt kevés.

A családi kupaktanács a tízéves, kulturális tevékenységünk tapasztalatai alapján ekkor kidolgozott és elhatározott egy kilenc pontból álló tervet művészeti munkánk jövőjére vonatkozóan, amelyből nyolc pontban a feladatainkat és a céljainkat soroltuk fel, a kilencedik viszont így hangzott: „a nemzetközi vásárokon való részvételt azonban elvetjük.” Most ez utóbbiról szólnék néhány mondatot.

A kilencvenes években galériánkat rendszeresen látogatta Claudio Carasch úr, svájci nagykövet. Ennek egyik érdekes momentumuma volt, hogy egy alkalommal megkérdezte, nem volna-e kedvünk a bázeli Art Expón kiállítani, mert úgy véli, hogy galériánk színvonala megüti az ott kiállítóké. [...] Nagyon megörültünk a lehetőségnek. Tudtuk, hogy a rendszerváltás óta nem volt magyar magángaléria, amely ilyen felkérést kapott volna.

Kisvártatva hozta a számozott jelentkezősi lapot, amelyből kiderült, hogy egy részvétel az összes költséget kiszámolva (bérleti díj, pavilon berendezése, szállítás, szálloda stb.) hat-nyolc millió forintba kerülne. Csak úgy van értelme a megjelenésnek, ha utána minden évben jelen vagyunk ezeken a vásárokon, akkor válhatna lassan elismertté Európában a galéria. Ebben az időszakban, a kortárs, magán műkereskedelem gyerekcipőben járt nálunk. Rengeteget fordítottunk művészeti céljaink megvalósítására, tudtuk, hogy egy ilyen kiállítássorozat megkezdésével valamelyik ágát a tevékenységünknek – könyvkiadás, művészek támogatása – hátterbe kellene szorítani, vagy szüneteltetni, s így sem biztos, hogy minden évben ezt az akkor hatalmasnak számító összeget ki tudnánk gazdálkodni.

Levélben fordultunk először az Oktatási és Kulturális Minisztériumhoz támogatásért, hiszen a bázeli Art Expo a kultúra területén A kategóriás vásárnak számított. Azt a választ kaptuk, hogy ez kereskedelem, ezzel ők nem foglalkoznak, forduljunk a Külkereskedelmi Minisztériumhoz. Ott viszont azt válaszolták, hogy ez kultúra, nem tartozik hozzájuk. Akkor semmilyen koncepció nem létezett a magyar, kortárs művészek külföldi bemutatkozásának elősegítésére, csak a múzeumok – meghívások alapján – rendeztek csoportos kiállításokat. További évtizedeket kellett várni, hogy a

1. Schéner Mihály műteremlakásán a grafikáit szignálja, 2005
2. Falk Miksa utca 7. – Belváros

3. Schéner Mihály műteremlakása, 2005
4. Mácsai István: A Balzac utcai telefonkábel bontása, 1997

5. Várnagy Ildikó kiállítása, Szerelemsorozat, József Attila Művelődési Ház
6. Brindusa Armanca, a Román Kulturális Intézet igazgatójának látogatása Sváby Lajos műtermében, 2010

1

2

3

4

1. Mácsai István:
A csirke, 1960
2. Schéner Mihály
maskarái a 2007-es
Folk Art Fórumon
3. Sváby Lajos:
Hommage á XX.
század, 2003
4. Sváby Lajos a
műtermében, 2006
5. Angyalföldi Szabó
Zoltán, Schéner
Mihály, Mácsai
István, Körmendi
Anna és 6. Matzon
Ákos a szolnoki
zsinagógában,
a Körmendi-Csák
Gyűjtemény kiállításán
6. Mácsai István:
A Firenzei Dóm, 1960

6

5

szakmai egyesület komoly harca következtében megszülessen az NKA pályázati rendszerében ez a fajta támogatás.

Hosszas töprengés után úgy döntöttünk, hogy nem élünk a felkínált lehetőséggel. Utólag visszatekintve nem tudom eldönteni, hogy helyesen cselekedtünk-e, milyen folyamatot indított volna el művészeink számára ez a nemzetközi megjelenés, mekkora reklámlehetőséget jelentett volna, de akkor még nem álltunk készen a komoly, kereskedelmi tevékenységre, például mások voltak a számottevő nyugati galériáknál az installációs igények is, mint nálunk. Időnk se lett volna felkészülni alaposan, átgondoltan. Nagyon lefoglaltak a belföldi kiállítások, a könyvkiadással, a felmérésekkel kapcsolatos feladatok, s elsősorban a szakmánk gyakorlásából adódó tevékenységünk. Akkor nem kereskedelmi, hanem kizárólag művészeti szempontok irányították elképzeléseink megvalósítását, így ezen a területen anyagi hasznot nem tudtunk realizálni.

A későbbiekben azután, amikor megsza-
porodtak a jó, külföldi vásárok, amelyeken a részvételre lehetőségünk lett volna, az befolyásolt minket, hogy tudtuk, a magyar művészek ismeretlennek számítanak. Hiába, hogy mi az itthon már befutott kiváló művészek munkásságával foglalkoztunk, a kint ismeretlen művész munkáit nem lehetett ezeken a vásárokon az ottani, hasonló színvonalú művészekhez viszonyítva valós értékén árulni. Magyarországon a nyugati, kortárs művek áraihoz képest alacsony árakat lehetett a legjobb munkákért kérni, de így a művek legalább itthon maradtak. Nem lett volna erkölcsös magasabb árat megszabni külföldön, mint az itthoniak, mert az internet korszakában gyorsan tetten érhető az ilyesfajta manipuláció, amely azután a galériát hiteltelenné teszi és lejárátja. Mi a legjobb, legértékesebb tárgyainkat vittük volna ki, amelyeket az ott elérhető áron, figyelembe véve a fentebb leírtakat is, nem volt kedvünk elkótyavetyélni. Ezeknek a vásároknak is nagy volt a költségük, tiszta pénzkidobás lett volna. Így, ahogy már említettem, a magyar ART EXPO-kon való részvételünket preferáltuk.

Kapcsolatunk a művészekkel

2000–2010 között (részletek, a szerkesztő)

A művészek nagy részével – Gyarmathy Tihamér, Sváby Lajos, Schéner Mihály, Orosz Gellért, Angyal földi Szabó Zoltán, Papp Oszkár, Mácsai István, Dienes Gábor, Nagy Sándor, Gádor Magda, Várnagy Ildikó és még sokan mások – ezalatt az évtized alatt folytatódott és elmélyült, szorosabbá vált a kapcsolatunk. Mindegyikük másfajta törődést igényelt. Erről szeretnék most írni. Sajnos, ebben az évtized-

ben nagy fájdalmat okozva eltávozott hat művészbarátunk. 2001-ben Hegyi György, 2002-ben Orosz Gellért, 2005-ben Gyarmathy Tihamér, 2009-ben Schéner Mihály, Paizs László és Fóth Ernő.

Gyarmathy Tihamérral történt megismerkedésünket és barátkozásunkat az első kötetben már részletesen ismertettem. [...]

Sváby Lajos

A Nagybányai úti kiállítótermünk utolsó kiállítása a 2005. február 24-én Sváby Lajos hetvenedik születésnapja tiszteletére rendezett, zártkörű esemény volt, ahol tőle szokatlan módon előre megírt, barátainak szóló, vidám beszédet mondott el, amelyet kameránk is rögzített. A hatvanadikat is együtt ünnepeltük a Deák Ferenc utcai kiállítótermünkben, sőt, már túl vagyunk a nyolcvanadik születésnapjára (2014), a Képzőművészeti Egyetem Barcsay Termében rendezett kiállításon is.

Kapcsolatunk része volt, hogy meghívására többször meglátogattuk a Kisorosziiban álló öreg házában, ahol ő maga főzött finom ételeket, jókat beszélgettünk, konzultáltunk épülő műterméről. Egy alkalommal együtt borozgattunk egy egész délután szomszédjánál, Dienes Gábornál és Katona Zsuzsánál. Másik szomszédja, Havas Henrik a keszthelyi kiállítását nyitotta meg, ahol több barátjával, Dömölky János filmrendezővel, valamint Bródy Jánossal együtt mi is ott voltunk. Kellemes napokat töltöttünk Zánkán, a parton, a mi nyaralónkban is. Kirándultunk onnan Balácapusztára a római romokhoz, s Veszprémbe is eljutottunk, ahol a kiállításán megrázóan szép képeit láthattuk.

Művészeti felfogása, expresszivitása egyre nagyobb teret nyert az értelmiségiek között, időről időre több gyűjtőt és érdeklődőt kellett elkalauszolnunk a műtermébe. Szomorúan tapasztaltuk, hogy nem sok új mű keletkezik, elmondta, hogy néha hosszú időnek kell elteltie, hogy újból kedvet kapjon a festésre, kedélyállapotát jelentősen befolyásolták mindig is a körülötte zajló események és az egészségi állapota.

Schéner Mihály

Volt, akivel szinte napi kapcsolatunk alakult ki, például Schéner Mihállyal. Ő általában reggelenként felhívott engem, jelezve, hogy aznap mit és mennyit alkotott, nagyon korai kelő volt, általában hajnalban, vagy éjszaka festett. Sokszor kifejezetten igényelte, hogy még aznap látogassam meg, hogy megmutassa új alkotásait. (Ezért szerepel több ezer fotó a nyilvántartásunkban a műterméről, a házáról, amelyben élt, mert mindig volt fényképezőgép a kezemben.) Általában ilyenkor megosztotta velem a gondolatait, milyen installációt gondol egyes műtárgyaihoz, kikkel akar találkozni és milyen ügyekben, milyen rendezvényeket, könyveket, katalógusokat szeretne csinálni. Mintegy gondolatai kontrolljaként használt engem, beszélgetésünk alatt kristályosította ki –

figyelve reakcióimat –, véglegesítette az elképzeléseit. Közösen találtuk ki sokszor, hogy ki lehetne megkérni a céljai megvalósításában való közreműködésben. Segítettem megírni hivatalos leveleit, pályázatait, amelyeket nem lehetett kézírással beadni. Először csodálkoztam a bizalmon, később rájöttem, hogy költő, író barátaival a művészeti problémáit nem tudta megvitatni, családjával ebben a periódusban nem osztotta meg a munkájával kapcsolatos gondolatait, kiállításait, más rendezvényekre sem hívta meg őket. Abban az időszakban valószínűleg tőlem várhatta a legtöbb érdemi segítséget. [...] Visszagondolva erre az időszakra, minden egyes beszélgetés különleges élmény volt számomra.

Ebben az évtizedben több, nagy jelentőségű kiállítást rendeztünk műveiből különböző helyszíneken. Ezek közül is kiemelkedik Virág Judit Galériájában több szinten elhelyezett festményeinek és szobrainak bemutatása (2003.01.16.). Akkor volt az érdeklődés, hogy minden teret zsúfolásig megtöltötték barátai, tisztelői. Judit meg is jegyezte, hogy ennyi ember egyszerre eddig még nem fordult meg galériájában. 2003-ban Wien Collegium Hungaricumban rendeztünk nagy sikerű életműkiállítást. 2006 nyarán a Szentendrei Múzeum Fő téri kiállítóhelyeiben jelentős válogatást láthatott a nagyközönség *Mázányi Judit* művészettörténész válogatásában és rendezésében, valamint a Művészetmalom termeiben szerepeltek minden korszakából festményei, szobrai.

Mácsai István

Mácsai Istvánnal egészen másképp alakult a kapcsolatunk. Az ő festési stílusa minden egyes alkotásánál nagy gondosságot, alaposágot, elmélyültséget igényelt. Nem lehetett egyszerű az ő szürrealis gondolatait átültetni a kompozícióba, hogy ezek a gondolatok ne direkt módon tükröződjenek a festményein, hanem egy gondolkodási folyamat végén lehessen rájönni, hogy mit is akart kifejezni. Számítatlan ilyen festményt tudnék felsorolni, a *Pesti haláltól a Hábörüig*. Ő volt az egyik azok közül a művészek közül, akit kora félreértelmezett, s csak a fotó-realista vonásokat fedezte fel nála. Erről is írtam már.

[...] Művészettörténészeink nem voltak túl lelkesek, amikor Mácsai művészete került szóba. Nem értettük, hogy miért, mert technikai tudását nem lehetett megkérdőjelezni. Talán mert a szocreál korában is alkotott. Nagyon ismert volt az *Operában* című festménye, amelyen a páholyban előadást hallgató munkás, parasztemenecske és katona látható. Vagy lehet, hogy az volt a tartózkodás oka, hogy túl realistának tartották, aki lipótvárosi utcácskaleket, háztetőket és fölöttük az égboltot festette fényképszerű hűséggel. Nem vették észre, hogy képei szürrealis gondolatokat hordoznak. Ilyen a konyhai falikúthoz kötött csirke, ilyen a mezőben a roncs Trabant vagy a *Hábörü* című

kép, amelyen egy meglőtt macska látható a romokon. Mácsai gyakran ábrázolta a lakását és kedves tárgyait, vagy az olyan különös jelenségeket, mint a villanyóraszekrényében a madárfészek, benne madártojással. Ismert műve a *Papírrepülő*, amely az utcai szemét között végzi vagy a *Pesti halál*, amelyen egy papírral letakart asszony látható.

Festészete nagyon népszerű volt, számtalan ismerősünket vittük fel az évek során hozzá, akik képpel a hónap alatt távoztak, s mi is nagy gyűjteményt vásároltunk életművének fontosabb darabjaiból. [...]

Nem szerette a festményeit munkafázisban mutogatni, csak kész vagy majdnem kész állapotban. A festési folyamatban, gondolatainak kontrollálásában nagy valószínűséggel felesége, Kati játszotta a főszerepet, akit rendkívül értelmes, talpraesett asszonynak ismertem meg. Kati mindenben segítette, kiszorgálta őt. Érdekes beszélgetések zajlottak a találkozásainkon, amikor Mátéval meglátogattuk. Önálló kiállítást rendeztünk műveiből Hajdúszoboszlón, a Kovács Máté művelődési ház termeiben (2002.09.15.) és a Vigadó Galériában szakközreműködőként (2002.10.10.). [...]

Várnagy Ildikó

Várnagy Ildikóval, úgy érzem, nagyon közel kerültünk egymáshoz. Számára ez az évtized sok változást hozott, nehéz pillanatok a magánéletében. Igazi, komoly, modern művészet, amelyet alkot. Igényes önmagával, s kritikus a művésztsadalommal szemben. Megfellebbezhetetlen értékítélete tetten érhetően nagy hatással volt és van a hozzá közel álló nemcsak szobrász, hanem más művészeti ágakban dolgozó művésztsáira is.

Összefüggő jelrendszerben gondolkodik, megmutatta azokat a vázlatfüzeteit, amelyekben ezt kidolgozta. Egyike azoknak, akik pontosan számon tartják, hogy mit, mikor, hol alkottak, nemcsak cím szerint, hanem vázlatos skicccel is. Ilyet csak Mácsai Istvánnál tapasztaltam (kaptam is tőle egy ilyen füzetet). Ezek a füzetek egyben hitelesítik a műtárgyakat is.

Nagyon jól tud kiállítást rendezni, ezt többször nálunk is bebizonyította: *Velekei József* bemutatkozásával a Múza Galériában vagy *Csemniczky Zoltán* Falk Miksa utcai rendezésénél, valamint az *Evidencia* című kiállítás kurátoraként a 3. szentendrei Szobrász Biennálén, valamint Németországban, Messelben, továbbá Új Delhiben *Márkus Péter* és *Balás Eszter* nagy sikerű kiállításával.

Tulajdonképpen most csak néhány művészről ejtettem szót, de már korábban utaltam *Frey Krisztiánra*, *Donáth Péterre*, *Szabó Zoltánra*, *Orosz Gellérre*. A komoly felmérések sorában említhetném még azokat a művészeket is, akikre a 2000-es évek után került sor. Tehát *Kerényi Jenőt*, *Barna Miklóst*, *Papp Oszkárt*, *Veress Pált*, *Hegyi Györgyöt*, *Mészáros Dezsőt*, *Fóth Ernőt*, *Balázs Irén* textil-

művészt, *Németh Aladár* ipari formatervezőt, *Csorba Simon Lászlót*, *Nagy Sándort*, *Gádor Magdát*, *Birkás Istvánt*, *Károlyi Ernőt*, *Kántor Lajost*, *Turcsán Miklóst*, a fiatalabbak közül *Adorján Attilát*, *Fürjesi Csabát*.

Wehner Tibor

Itt szeretnék szólni arról a művészettörténésről, *Wehner Tiborról*, aki egyike volt azoknak, akik a legtöbb segítséget nyújtották 2000 után a munkánkhoz. Úgy tapasztaltam, hogy Tibor az a szakember, aki fáradtságot, magát nem kímélve, szakmaszeretettel és talán egészséges kíváncsiságtól is hajtva, megismerkedett rengeteg művésszel, gyakran megfordult műtermekben, folyamatosan látogatta a művészek kiállításait, és számtalant meg is nyitott. Hallottuk, hogy mondta el véleményét a művészeknek a műterem magányában, ezzel is segítve fejlődésüket. Olyan művészekhez is eljutott, akikkel a szakma szinte egész életükben nem törődött, erre már utaltam Nagy Sándor esetében. Erről napló formájában be is számolt az Enciklopédia Kiadónál megjelent *Tapló – Kíméletlen Művészeti Napló* 1996–2006 című, nagyon érdekes, terjedelmes kötetében, amelyben a mi munkánkat is megemlíti több helyen.

Több monográfiánkhoz, katalógusunkhoz írt tanulmányokat. Fel is vetettem, hogy miért nem írja meg a XX. század második felének kortárs képzőművészet-történetét, hiszen nemcsak az említettek miatt, hanem hivatali állásából adódóan is – a Képzőművészeti Lektorátus munkatársa volt kisebb megszakításokkal – benne volt folyamatosan a magyar képző- és iparművészet lüktető életében. Olyan információkról is tudomása volt, amelyekhez mások nem juthattak egykönnyen hozzá, ezeket azután írásában, összegző, szerkesztői munkásságában fel is használta. Szerkesztette a Képző- és Iparművészeti Lektorátus által megjelentetett XX. századi, magyar művészeti dokumentumsorozatot, tehát átfogó és mélyreható ismerete volt az elmúlt évtizedek történéseiről, a folyamatokról, a tendenciákról. Továbbá a hiánypótló, a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Szobrász Szakosztálya által megjelentetett *249 szobrász* című könyvet, amelyet nemcsak szerkesztett, hanem az életrajzokat is ő állította össze. A Corvina Kiadó felkérésére elkészítette a *Modern Magyar Szobrászat* összeállítását, azonban a bevezető tanulmánya – terjedelmi korlátok miatt – nem jelenhetett meg a szerző eredeti elképzelése szerint teljes egészében, kénytelen volt rövidíteni.

[...] A kiállítások némelyikéről szeretnék még beszélni, amelyek kamarakiállításuk ellenére nagy visszhangot váltottak ki, s egyes művészeknél az örökösökkel kialakult jó kapcsolat következtében hosszabb távú elképzeléseink valóra váltására is nyílt lehetőség. Megismerkedésünk időrendi sorrendjében szólnék ezekről a művészekről és a kiállításaikról.

Kerényi Jenő

Tökeiné Egly Margit művészettörténészünknek jó barátja volt Kerényi Jenőné, Erzsike. Évfolyamtársak voltak az egyetemen. Már a Falk Miksa utcai galéria megnyitása óta szerettünk volna egy *Kerényi Jenő*-kiállítást rendezni, mindig kértem Maját, s kérdeztük is, hogy mit szólna hozzá Erzsike. Rendszerint az volt a válasz, hogy nincs eladni való szobra. [...] Mint jó feleség azt hitte, azzal mindent megtett férje szellemi örökségének ápolására, hogy minden múzeumban volt férjének alkotása, külön múzeuma volt Szentendrén, amelyet halála után avattak, negyvenhárom köztéri szobra állt az ország számos pontján, s 1976-ban nagy emlékkiállítása volt a Magyar Nemzeti Galériában.

Akkor ébredt rá, hogy valami még sincs teljesen rendben, amikor kénytelen volt hozzájárulni, hogy a szentendrei *Kerényi Múzeumot* – amely kizárólag a Kerényi-szobrok elhelyezésére épült – kiújítsák. Különleges épület volt, kiváló, szobrászati kiállítóhely, körben hatalmas üvegtáblák, a belső tér teljesen átlátható volt kívülről is, belső, fali fülkéket alakítottak ki, s abban helyezték el a művész kedvenc szobrait. Egyes belső falait úgy alakították ki, mint Kerényi műtermi házáét. Az anyaintézmény, a megyei múzeum azonban nem tudott a rendszeres nyitvatartásról gondoskodni. Vandálok firkáltak tele és törték be folyamatosan az üvegegyület portáljait, s félé volt, hogy előbb-utóbb eltűnnek a szobrok.

A Pest megyei Múzeum átmenetileg felajánlotta, hogy a Kmetty Múzeum pincéjét kiállítóterré alakítja át, s ott állítják ki a szobrokat. Erzsike kénytelen volt hozzájárulni, mert féltette a műveket, amelyekhez öntési költségen jutott hozzá a múzeum. Az eredeti Kerényi Múzeum épületét, amely a Kerényi-szoborkert kellős közepén áll, bérbe adták, benne a bérlő kávézót alakított ki, amelyet gátlástalanul Rodin-kávézónak neveztek el. A szoborkertben öt nagy méretű, köztéri szobor a helyén maradt, de amíg határozottan nem tiltakoztunk, illegálisan más szobrokat, oda nem illőket is kihelyeztek engedély nélkül. [...]

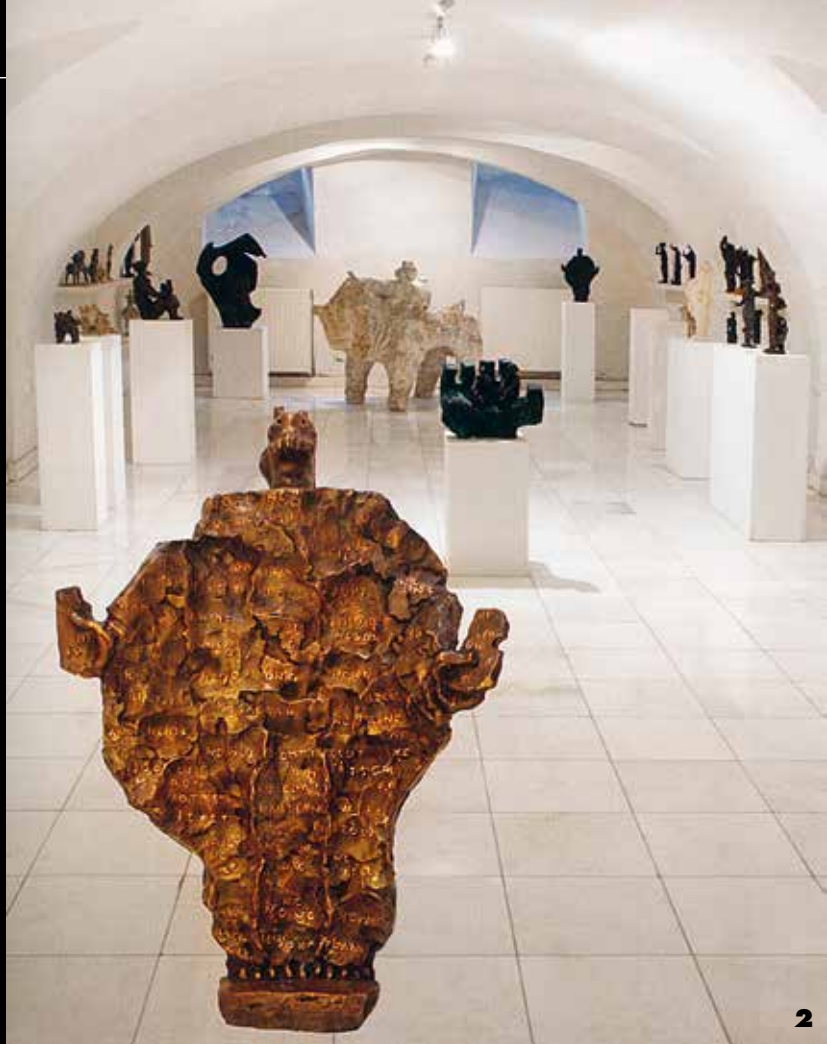
Elkövetkezett a kerek évforduló, halálának 30. évfordulója. De hiába kilincselte Erzsike a múzeumoknál, nem sikerült időpontot szereznie egy Kerényi-kiállításra. Ez volt az a pillanat, amikor megkérdezte, hogy aktuális-e még a kiállítás a Falk Miksa utcai galériánkban. Nagy örömmel vállalkoztunk rá. Maja rendezte a MNG és a család tulajdonában levő bronzokból és gipszekből 2006. január 24-én.

A kiállítást *Juhász Ferenc* költőbarát nyitotta meg, idézek felejtethetetlen előadású szabad verséből:

„Varázskertben állok. Aranyporral beszórt shakespeare-i mesében. Mozart csodás szivárványhullám hömpölygében. Varázskertben állok: Kerényi Jenő művei közt. Elbűvölten. Elvarázsoltnak. Magam is. Barátaim, most nem a műértő, nem a szakértő, most nem a műbírá-

1

2

3

4

6

1. Várnagy Ildikó, műteremrészlet, Százados úti Művésztelep, 2008
2. Kerényi Jenő: Emlékhely, Sopron, Artner-palota
3. Lakásberendezés, Schéner Mihály szobrai és Várnagy Ildikó festményei, szobrai
4. Kontur András: Négyzetben a kör
5. Kerényi Jenő: Golgota, 1972
6. Kontur András: Pattintott kettős lándzsahegy, Pattintott nyíl
7. Kerényi Jenő: Legenda, 1962, Tihany

7

5

ló beszél. De a teremtsre, a varázslat titkára figyelő. A költő, a másik teremő. Az áhítatos áldozat. Mert Kerényi Jenő haláltövísre szúrta szívemet, hogy aztán úgy falja föl, mint a tövisszúró gébics az evickelő lágy, vagy páncélos bogarat. A színes zománcarcú, tömpe csőrű surranás. Pedig Kerényi Jenő nem az éhes, fennmaradni akaró természet, de fölötta a természetnek valami éteri lebegés. Ha gyűrt is, ha csipkés is, ha fodrosan és izmosan tömör is, meg súlyos is, mint a sziklában virágzó fém, mint a kőből kicsírázó bronz-köteg. Pedig Kerényi Jenő műveinek nincs súlya, e zseniális szobrász művei súlytalanok. Súly alatt persze most nem az anyag, a mű tömegének összenyomását értem, nem azt az anyagtömböt, amit egy másik nagyobb anyagcsomag magához ragaszt gravitációs gyötrelmével és erőszakával. Ezek a művek a lélektűz fénytörései, mozaik-tükrei, mint a szivárványhid napsütésakor a légy szemében. A szivárványkristályfénycsók-híd. Ezek a művek angyal-könyvek.”

A kiállításához szép katalógus készült. Bevezetője tartalmazta a legfontosabb tudnivalókat a XX. század egyik legnagyobb szobrászművészeről. [...]

Együtt gondolkodtunk Kerényi Erzsikével, mit kellene csinálni, hogy ne merüljön feledésbe a művészete. Erzsikének eszébe jutott, hogy férje köztéri szobrainak makettjei és más vázlatai is kispasztika formájában fenn vannak a padláson. Kerényi a gipszekre ráírta, hogy mennyit öntött belőlük. Tulajdonképpen nagyon keveset, mert a köztéri szobraiból élt, itt jegyzem meg, hogy ő az egyik olyan művész, akinek a legtöbb szabadtéri szobra, kútja áll a különböző városokban. Csak a barátainak és a maga számára öntetett a kispasztikaiból, amelyek zömében vázlatul szolgáltak nagy, köztéri szobraihoz. Ezeket a kispasztikákat nem számozta be, mert bőven belefértek a művészi példányszámba, egy, maximum három példány készült belőlük attól függően, hogy múzeumba is szánta-e valamelyiket. Erzsike végiggondolta, s arra a következtetésre jutott, hogy valahogy be kellene a kereskedelembe juttatni Kerényi szobrai. A kispasztikák gipszei rendelkezésre álltak, csak az öntésre kellené előteremtenie valahogy a pénzt.

Felajánlotta, nekünk adja a gipszeket, hogy nagyon szigorú sorszámozással, kis, hétdarabos – a galéria bélyegzőjével ellátott – példányszámmal készíttessünk kiváló minőségben szobrokat saját költségünkre. Azoknál a kispasztikáknál, amelyekből nem öntött Kerényi, lehetségesnek tartotta a tízdarabos öntési számot is. Sőt, kiválasztott három gipszet, hogy abból százas szériát indítsunk, hogy olcsóbban lehessen adni, több helyre eljussanak a művek. Ezzel vállaltuk, hogy Kerényi nevét újra visszahozzuk a köztudatba.

Együttműködésünk során később úgy látta, hogy rokonságában nincs olyan személy, aki rá merné bízni ennek a hatalmas, szellemi

örökségnek a kezelését, megkérdezte, hogy nem vállalnánk-e, mert nálunk – úgy gondolta, hogy Ferenc fiamon keresztül hosszú távon is – biztosítva van a szakértelem. Így lettünk Kerényi Jenő gipszeinek és szellemi tulajdonának örökösei.

2010. január 1-jén meghalt Kerényi Erzsike, az életmű gondozásának felelőssége ettől kezdve már csak ránk nehezedett. [...]

Domanovszky Endre

2007-ben, születésének századik évfordulóján emlékeztünk meg a festőóriásról, ahogy Angyalföldi Szabó Zoltán és más művészárca is nevezte, *Domanovszky Endréről*. (1937: Diplome d'honneur, Párizsi Világkiállítás, kétszeres Kossuth-díjas, Munkácsy-díjas, Erdemes és Kiváló művész, a Magyar Képzőművészeti Főiskola volt főigazgatója.)

Kerényi Erzsikével a találkozások alkalmával sok szó esett a kortársakról, különösen Domanovszkyról. Kerényinek – Tóth Menyhértén kívül, akit atyailag támogatott – talán a legközelebbi művészbarátja volt, s akinek sok kispasztikáját is odaajándékozta, síremlékéhez is több makettet készített, s akitől számtalan festményt őrzött. Egymás közvetlen közelében laktak, nagyon sok időt töltöttek együtt, kapcsolódásképpen sokat viccelődtek, rengeteg közös fotó is őrzi emléküket, ahogyan Kerényiéék háza előtt a kispadon üldögélnek. Ezt a ház falára erősített padot és a hozzá tartozó asztalt mi is megtartottuk – Kerényiné halála után, amikor bérbevevők a Kerényi házat –, reggel és este mi is szívesen üldögélünk a padon a hatalmas fákkal övezett kertet nézve és beszélgetve.

Erzsike figyelmeztetett, hogy Domanovszky-nak is közeleg születésének századik évfordulója, jó barátságban van Domanovszky fiával, Árpáddal, aki biztosan örülne, ha egy emlékkiállítást tartanánk. Nála vannak komoly képek és szövött gobelinek, amelyek méltán reprezentálnák a művészetét. Felajánlotta, hogy felhívja Ádámot, s megszervez egy találkozót. Vele és Majával 2007. október 3-án meg is látogattuk Domanovszkyékat budaörsi házukban, nagyon kellemes beszélgetés és vendéglátás közepette ismerkedtünk a család tulajdonában megmaradt Domanovszky-művekkel, tényleg lenyűgöző volt a kolorizmusuk. Megállapodtunk a kiállítás időpontjáról. A kiállításához katalógust készítettünk, amelyben Tőkeiné méltatta Domanovszky életútját. [...]

Kiállítását 2007. október 24. és 2007. november 11. között a Falk Miksa utcában nap nap után nagyszámú érdeklődő látogatta, igazi sikernek számított.

Martyn Ferenc

A másik, huszadik századi festőóriás, *Martyn Ferenc kiállításának kalandos története volt. Galériánkat rendszeresen látogatta Simicsek Tibor gyűjtő, akivel már régóta kapcsolatban*

álltunk, mindig kedvtelve beszélgettünk aktuális művészeti kérdésekről. Egyik alkalommal tényleg kapitális fogásról számolt be, hazahozta Franciaországból az 1930-as években ott alkotott, nagy méretű *Martyn Ferenc*-festményeket és néhány 1927 és 1935 között készített rajzát. Azonnal felkeltette kíváncsiságunkat, alig vártam, hogy lássam, átküldte fotón, Ferenc javasolta, hogy állítsuk ki, rendkívül felizgatja majd a szakmát, hiszen ebből a korszakából nem sok műve maradt meg Magyarországon. Levélben kerestük meg Martyn monográfusát, *Hárs Éva* művészettörténest Pécsett, aki régi, jó barátja volt, s felkértük a kiállítás kurátorának. Postafordultával válaszolt: „Örülök, hogy Martyn Párizsból hazakerült korhű, eredeti festményeivel, végre Budapesten lehet vele ismerkedni. Párizsban ezt a II. Világháború, majd a vasfüggöny lehetetlenné tette. Talán azért e találkozás – még ha csak néhány művel is – még nem késő. Köszönöm ezt a Köröendi Galériának és a gyűjtőnek, Schimicsek Tibornak.”

[...] Ferenc (*Csák Ferenc*) összeállított egy katalógust, amelyben szerepeltettük a kiállított összes művet, s miután Martynról sem esett sok szó az utóbbi időben, ebben felidézte életének főbb állomásait.

A kiállítást (2007. augusztus 9. – 2007. szeptember 16.) több múzeum munkatársa is figyelemmel kísérte abban a reményben, hogy Simicsek Tibor esetleg letétbe helyezi ezeket a műveket náluk. Főleg a pécsi múzeum szeretett volna a nagy képekből kapni. Átirányítottuk őket Simicsek Tiborhoz, aki nem zárkózott el. Nem tudom, hogy azóta realizálódott-e igazi letét.

Rác András

Rác András 1993. augusztus 25-én a Schloss Farrach-kiállítás megnyitóján ismerkedtünk meg. Művészetét nem ismertük, nem is találkoztunk személyesen addig vele. [...] A későbbiekben Rác András rendre feltűnt a kiállításainkon, azonban szerény, visszahúzódó magatartása miatt észrevétlen maradt. Évtizeddel később a Kongresszusi Központba mentünk el megnézni a kiállítását. Rájöttünk, hibát követünk el, hogy nem ismerkedtünk meg korábban a művészetével.

Rác András 1926-ban született Kolozsváron Roth András néven. Olyan, nagy műveltségű művésszel, mint ő volt, nagyon kevéssel találkoztam életemben. Több nyelven beszélt, olvasott. Az egyetemes képző-, iparművészet és a zene szeretetét, széles látókörét szüleitől, sebész főorvos, egyetemi magántanár édesapjától és képzőművészeti tanulmányokat is folytatott édesanyjától örökölte. Az ő példájuk volt a legnagyobb hatással rá egész életében. Az 1944-ben a Maros utcai, zsidó kórházban bekövetkezett tragikus haláluk döntően befolyásolta életét. Egy ideig *Sztéhló-gyerekként* nevelkedett, majd 1946-ban beiratkozott a budapesti Képzőművészeti Főiskolára.

Művészetével komolyan foglalkozni kezdtünk, s tapasztaltuk, hogy alkotásait eredetileg a rajz, az olajfestés és a klasszikus mozaik jellemezte. Már a 60-as években kiemelkedő művészként tartották számon, kiállítását a Műcsarnokban Németh Lajos nyitotta meg. Idővel új technikákat is kidolgozott, a mozaikreliefet, majd a hidegzománcfestést. Jelentősek a technikai kísérletei, amelyek a műfaji határokat tagítják ki. Anyagkollázsai, reliefmozaikjai vagy hidegzománc-alkotásainak sorozatai tanúskodnak kísérletező kedvéről. A grafikát is műveli, szeriografikát, monotípiákat készített. Mátét különösen foglalkoztatta a művészete, hasonló érdeklődési körük hosszas beszélgetéseket eredményeztek, sok időt töltöttek együtt. Ezért őt kérte meg András, hogy könyvének bevezetőjét is írja meg.

Az anyaggal folytatott saját kísérleteiről egy Hegyi Györgynek 1979-ben írt levelében a művész így írt: „Eredménytelenül próbálkoztam mindenféle megoldással, míg végre, kb. tizenöt éve, egy márványmozaikon dolgozva kapcsolatba nem kerültem kőfaragókkal. Azoknál figyeltem meg, hogy a munka közben megsérült, eltörtött márványt epoxigyantával ragasztják meg, és rájöttem arra, hogy ez a kötőanyag erősebb, mint maga a ragasztott anyag. Meglehetősen nehézségek árán szereztem ilyen műgyantát, ill. műgyantákat (mert rengetegféle van belőle, mindegyik más állagú, másképpen köt, különbözőképpen színezhető) – elkezdtem kísérletezni velük, ez a kísérletezés azóta is tart. Az epoxigyanta segítségével először is táblaképméretben kezdtem dolgozni, és rögtön adódott az a lehetőség – majdnem szükségszerűség – kilépni a síkból, reliefszerű plasztikát létrehozni.” [...]

2006 óta minden évben volt nálunk egyéni kiállítása, amelyeken művészetének mindig másik szegmensét mutattuk be. Kiemelkedő volt 2006-ban a soproni Hajnóczy-Bakonyi-házban az életmű-kiállítása, azután a Körmen-di Csák Gyűjtemény 2006 utáni összes kül- és belföldi bemutatkozásán, a Holokauszt Emlékközpontban, valamint szülővárosában, Kolozsváron a Szépművészeti Múzeumban.

Rác András egyike volt azoknak a művészeknek, akik sokra becsülték azt a munkát, amelyet munkásságának megismertetéséért elvégeztünk. 2013-ban bekövetkezett halála után jelenleg is folytatjuk ezt, amelyre feljogosít minket az, hogy a szerzői jogot Ferencre ruházta felesége egyetértésével.

Hajnal Mihály

Máté édesanyjától örökölt kassai házunk eladása közben, a nyolcvanas évek közepén ismerkedtünk meg dr. Hajnal Blanka ügyvéddel Kassáról. Az értékesítési folyamat során többször találkoztunk, korrekt ügyintézése mellett összebarátkoztunk. Azután sokáig nem találkoztunk személyesen Blankával, majd egy alkalommal meghívtak minket a Vigadó Galériába, a férje kiállítására (2003. július 10-én nyílt).

Elcsodálkoztunk, mert addig nem említette, hogy a férje festőművész. A kiállítást Wehner Tibor és a felvidéki, magyar művészeket jól ismerő Szabó Lilla művészettörténész nyitotta meg. A művészettörténészekkel együtt Blankáék meghívtak minket vacsorára, ahol a vacsora közbeni beszélgetések közben bőven tájékozódhattunk Mihály életéről, szakmai munkásságáról. Wehner így emlékezett a monográfiában, amelyet Hajnal Mihály hetvenedik születésnapjára adtunk ki: „A szlovákiai magyar művész mindig outsider. A szlovákok közt magyar, a magyarok között ismeretlen felvidéki. Jó esetben közelít Európához, ami innen nézve sikerül is, de Európából nem látszik. Ilyen furcsa körülmények között, e tudathasadásos állapotokat átélve nőtt fel, kezdte meg felkészülését 1935-ben a magyarországi Anarcson született, Miskolcon gyermekeskedett Hajnal Mihály is, aki az 1950-es évektől a csehszlovákiai Kassa városában Feld Lajos, Július Nemčík, Löffler Béla és Július Bukovinský műhelyében tanult, s aki az 1960-as évek első felében Budapesten Barcsay Jenő magániskoláját is látogatta.” [...]

Több alkalommal megfordultunk meghívásukra Prágában, ahol Mihálynak a táncoló házzal szemben volt a műterme. Ezen alkalmakkor a segítségével felmértük alkotásainak jelentős részét. Tartalmas programokon ismerkedtünk a cseh művészeti élettel. Meglátogattunk kortárs galériák mellett egy komoly, főleg a cseh művészet hatvanas éveire épülő gyűjteményt, s a Vltava partján, az úgynevezett Malom-épületben találkoztunk Mladkova asszonnyal. Fogadott minket, s ebédre is meghívott. Ő a tulajdonosa annak a különösen érdekes, kiemelkedő, nemzetközi gyűjteménynek, amelyben kiállítva egyetlen magyar, Jovánovics György szobrászművész alkotására bukkantunk.

Megállapodtunk, hogy kiállítást rendezünk műveiből Sopronban, az Artner-palotában 2004 októberében, majd Budapesten, a Falk Miksa utcában 2005. október 15-én, ahol bemutattuk a róla szóló monográfiát is. Részt vettünk több külföldi, önálló kiállításán is. Külön ki kell emelnem, hogy emlékezetes volt holokauszt kiállítása a Páva utcai Holokauszt Emlékközpontban.

A kiváló festőművész műtermes lakást kapott Anarcson, mert a szülőfalu fontosnak tartotta hagyományait megőrizni. Később családi okokból Fertőszentmiklósról költözött, s most is ott alkot. [...]

Fókuszban a fiatal művészek

A Falk Miksa utcai galériánk megnyitása után egyre inkább foglalkoztatott minket az a gondolat, hogy komolyabban tanulmányozni kellene, hogyan változik a festészet, a szobrászat a fiatalabb korosztályoknál. Rengeteg munkánk miatt valószínűleg csak később kezdtünk volna foglalkozni ezzel a korosztállyal, ha az első inspirációt nem kapjuk Gyarmathy Tihamértól,

aki figyelmünkbe ajánlotta unokáját, Giricz Mátét, s mintegy végrendelkezés-szerűen kért meg, hogy foglalkozzam vele.

Giricz Máté

Így szólt erről Wehner Tibor Giricz Máté kiállításának megnyitóján a Magyar Újságíró Szövetségben: „A Körmen-di Galéria, amely a kortárs magyar művészet meghatározó jelentőségű mestereinek, a nagy öregeknek és a középnemzedék mesterekké érett alkotóinak életművét gondozza és közvetíti, másfél évtizedes működése során ezúttal első alkalommal mutat be pályakezdő, fiatal művészek önálló kiállítását. Az esemény különlegességét fokozza, hogy

1

2

3

4

5

6

1. Rác Adrás:
A kocka feltámadása, 1986
2. Martyn Ferenc:
Kompozíció, 1936–1937
3. Hajnal Mihály prágai műtermében
4. Giricz Máté: Sávok, 2004
5. Fürjesi Csaba:
Komplementer macskák, 2007
6. Adorján Attila műtermében
7. Adorján Attila:
Szövőgyári munkás, 2006

7

ez a kiállítás egyúttal a fiatal művész első önálló bemutatkozása is: Gircz Máté festőművész, aki 1999-ben kapott festő-diplomát a budapesti Képzőművészeti Egyetemen, első alkalommal jelentkezik a munkássága közelmúlt éveinek terméséből válogatott alkotásokat felsorakoztató önálló kollektívával a nyilvánosság előtt.

Több éven keresztül kísértük figyelemmel fejlődését idősebb és fiatalabb művészettörténészekkel. Kiállítottuk a Falk Miksa utcai galériánkban, Sopronban az Artner-palotában és más kiállítótermekben. Műveit beépítettük gyűjteményünkbe, s bemutattuk a gyűjtemény kiállításain belföldön és külföldön egyaránt. Kiállításaihoz katalógusokat is készítettünk.

Akkoriban párhuzamosan olyan, fiatalabb korosztályhoz tartozó festőművészeket indítottunk el a pályán, mint *Adorján Attila*, *Fürjesi Csaba*, *Gircz Máté*, Gyarmathy Tihamér unokája, és egy szobrászművész, *Kontúr András*. Ami azt jelentette, hogy jelentős művészettörténészek figyelmét hívtuk fel rájuk, s vittük ki őket többször a művészek műtermeibe, megismertettük festményeiket, szobraikat komoly gyűjtőkkel, katalógusokat is készítettünk a kiállításaihoz.

Adorján Attila

Pfister István galériájában a kétezres évek elején ismerkedtem meg közelebbről *Adorján Attilával*, aki a galéria vezetésében segített Pfisternek. [...] 2005 körül megszűnt a Pfister Galéria. Adorján Attilával ezután egyre gyakoribbakká váltak a találkozásaink, megismerkedtem a feleségével is, elmondta, hogy milyen sok idejét elveszi a tanítás, mert az ebből származó jövedelméből igyekezett családját eltartani. Felvetődött, hogy ha minden hónapban megvásárolnánk egy képét, ez az összeg kivátaná a tanítást, s többet, folyamatosan tudna foglalkozni a festéssel, hatékonyabb lenne a munkája. Megállapodtunk, s abban is, hogy nem beszélünk senkinek erről. Én tanácsoltam neki, hogy más galériáknál is kopogtasson, sehol se kötelezze el magát. Így több kiállítása volt különböző helyeken, nem könyvelték el galériánk művészenek.

Támogatásunk több évig tartott, addig, amíg a KOGART ajánlatot nem tett neki. Nagy gondban volt Attila, hogy mit csináljon. Anynyira kedvező volt a lehetőség, hogy nyugodt szívvel ajánlottam, fogadja el, de ne túl hosszú időre kösse le magát. [...] 2007-ben meghívott bennünket Attila az eisenstadti Esterházy-kastélyba, ahol – Hegyi Lóránd kurátorságával európai művészek tartottak bemutatkozást – előkelő helyen voltak kiállítva az általunk korábban megvásárolt, erre az alkalomra kölcsönkért Adorján Attila-művek.

2009-ben javaslatunkra, segítségünkkel kiállíthatott Berlinben, a Magyar Nagykövetség gyönyörű kiállítótermében. Gyűjteményünkkel mindvégig szerepelt kül- és belföldi kiállításokon.

Elmondása szerint az Esterházy-palotában rendezett kiállítás hívta fel műveire egy komoly, Bécs-belvárosi galéria figyelmét, s következett Bécsben egy csoportos kiállítás, amelyen Attila tíz képéből nyolcat eladtak nagyon jó áron. A bécsi galériás szerződést ajánlott Attilának. A galériában tartott első kiállításán – amelyet 2011-ben Csák Ferenc, már mint a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója nyitott meg – mi is részt vettünk. Attila festményei meghódították az osztrákokat, hatalmas népszerűséget szerzett, nagyon magas áron keltek el a képei. Leszerződött az osztrák galériával, amely folyamatosan, minden évben legalább egy kiállítást rendez a bécsi belvárosban, s minden jelentősebb, nemzetközi művészeti vásárra elviszi a munkáit.

Kontúr András

Kontúr Andrással a megismerkedésünk úgy kezdődött, hogy besétált a galériánkba, s megkért, nem néznénk-e meg a szobrait, s mondanánk el a véleményünket. 2008. október végére beszélünk meg időpontot, nagyon közel lakott, ott tárolta azokat a szobrait, amelyeket szeretett volna megmutatni. Szimpatikus volt a lelkesedése, ahogy a szobrairól mesélt. Akkoriban fejezte be a Képzőművészeti Egyetemet, bár kinézésre idősebbnek látszott. (Mint később kiderült, akkor már harmincöt éves volt.) Elmondta, hogy keményen meg kellett küzdenie azért, hogy szobrász lehessen.

A Kisképzőbe szeretett volna beiratkozni, de nem vették fel. A Várna utcai Ybl Miklós Építőipari Szakképző Iskolába sikerült bekerülnie a kőfaragó szakra. Az első év után az iskolában két éves kőszobrászszakot indítottak, így átkerülhetett oda. Visszatekintve nagyon nagy előnynek érzi, hogy magas szinten elsajátította a kőfaragó szakmát, amelyet minden hétvégén gyakorolt is, egy sárbogárdi kőfaragóhoz utazott, mert el kellett magát tartania. Az iskola befejezése után kétszer felvételizett a Képzőművészeti Egyetemre, de nem vették fel. Németországban élt akkor már a testvére, s rajta keresztül talált egy komoly, kőfaragó cégnél három évig állást. Nem tudott tovább maradni, akkor csak ennyire volt hivatalosan lehetőség, így nagyon jókor jött a biztatás a barátaitól, hogy próbálja meg újra az egyetemi felvételit, és sikerült.

Amikor meglátogattuk, s kérdeztük az érdekes és szokatlan kömegmunkálásáról, a következőket mondta el, amely később megjelent a Csák Ferenc által készített interjúban: „*Szeretnék itt egy most készülő munkám szakmai titkaiba beavatni. Egy kristályszerkezetű formát faragtam rá egy mészkőkorongra. Ez ugyanis egy hókristálysorozat kezdete. A hókristály gyönyörű és megismételhetetlen forma, amely megjelenítéséhez az a speciális technika, amelyet magam fejlesztettem ki, kiválóan alkalmazható. Szimbolikáját tekintve ez egy ősi, magyar és roma napszimbólum, de*

miután a hókristály egy megfagyott vízcsepp, ezért a víz szimbóluma is, és miután hatszögűek a kristályok, a Dávid-csillag egymásra fordított, egyenlő szárú háromszögei is megjelennek bennük. A negatív formákat, azaz a kristály körvonalait egy közömbösítő viaszkeverékkel kitakarom, s a kimaradó részeket sósavval roncsolom. Ettől kapja majd meg a mű ezt a nagyon érdekes kristályhatást. Ez egy általam kitalált eljárás, én úgy hívom: irányított roncsolás. [...] A savval való roncsolás ősi technológia, de a magyar művészek közül nemigen ismerek mást, aki használná. Utazásaim során azonban sok helyütt találkoztam vele, így például Olaszországban. Ott tapasztaltam meg, hogyan használják a csiszolásnál olyan helyeken, ahol az emberi kéznek és a gépnek nehéz a hozzáférés.

Nemesen egyszerű, gyönyörűen faragott és a fent leírt technikával készült szobrokat láttunk. Felajánlottunk egy kiállítást a Falk Miksa utcai galériában, melyet 2009. január 16-án nyitottunk meg, majd 2010-ben bemutattuk ezeket a munkáit Sopronban, az Artner-palotában is. *Wehner Tibor* nyitotta meg a kiállítást, ő volt a monográfusa is az említett könyvnek. A művészről vásárolt szobrokat beépítettük a gyűjteményünkbe, s ki is állítottuk a Műcsarnokban a Mecenás Napok alkalmával, illetve a Temesvári Múzeumban rendezett kiállításon.

Fürjesi Csaba

Fürjesi Csabát 2007-ben ismertem meg, egyik kiállításunk megnyitóján jött oda hozzám, s megkért, hogy látogassam meg műtermét Pátyon, ahol egy ikerházban él családjával. Kérdeztem, hogy a művészettörténészek közül ki foglalkozik vele, nemleges választ adott, mutatott egy pár fotót festményeiről, amelyeket figyelemre méltónak találtam. Megkértem Tőkei Maját 2007 februárjában, hogy kísérm el, nézzük meg a számunkra ismeretlen szimpatikus fiatal művész munkáit, akiről neten sem találtunk érdemleges információt.

Műtermében többféle stílusú munkákat találtunk a foltfestéstől a realisztikus megfogalmazásig, festményeket, grafikákat. Az azonnal szembetűnt, hogy kísérletező alkotó, még keresi a maga útját, egyedi grafikai eljárásokat dolgoz ki, s kiváló minőségben állítja elő sokszorosított grafikáit. Megmutatta jól felszerelt grafikai műhelyét is. Látszott, hogy komolyabb bemutatkozásra kész a mutatott festményei, rajzai, grafikái alapján. Fiatal munkatársam, *Pallag Márta* művészettörténész kezdett el foglalkozni kiállításának előkészítésével, amelyet 2008. február 28-án nyitottunk meg *Profán mítoszok* címmel a Falk Miksa utcai galériában, s katalógust is megjelentettünk. Még abban az évben egy átfogóbb bemutatót is tartottunk Sopronban, a Hajnóczy-Bakonyi-házban. A későbbiekben több kortárs galéria is rendezett festményeiből kiállítást, jelenleg Ausztriában, Salzburgban él. ♦♦

ADORJÁN ATTILA festőművész (Balassagyarmat, 1968). A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének és a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának a tagja. Fontosabb díjak: 1993, Széchenyi Őszi Tárlat

díja; 1995, Budapest Bank naptárpályázatának díja; 1996, CW Bank Bécs–Budapest pályázatának díja; 1996, Ezüst Gerely díj; 2003, Nemzeti Kulturális Alap alkotói díja; 2005, Strabag festészeti díj.

ARDAI ILDIKÓ (Budapest, 1942) a 70-es években indult új, textiles mozgalom részvevője, szőnyegtervező, szövött és fonott tértextileket készít. Tervezőként a székely, „festékes” szőnyegszövé és kosárfonás

tradícióit új életre keltette. A 80-as évektől nagy méretű, térbe helyezett textilszobrokat készít (*Álló kék, Tipi, Hét kék*). A 90-es évektől a fűves-szőfonással bővült anyaghasználat és technikai repertoárja, s a legpontosabban valósítja meg azt a kapcsolatot a népművészet-magasművészet között, amelyet a Bartók-féle ideának tartunk. Legfontosabb kitüntetései: 1974: 3. Fal- és Tértextil Biennálé III. díj; 1978: Formatervezési Nívódíj; 1983: 6. Ipari Textilművészeti Biennálé fődíj; 1984: 8. Fal- és Tértextilbiennálé fődíj. 1998: Ferenczy Noémi-díj.

BALÁZS IRÉN textilművész (Ókigyós, 1935 – Budapest, 2012). Az Iparművészeti Főiskola „diszítőfestő” szakán végzett 1958-ban. A hatvanas évek óta áttért a textilművek készítésére.

Kezdetben a népi művészet és az ősi, primitív ábrázolási mód mellett a régi, papi ornátusokat diszítő, kitömött figurák voltak az ihletői. Himzett képeinek témái őselemek, grafikonok, amelyeken valami élő, változó dolognak az elvont meghatározását, rendjét ábrázolta (tűz, víz, raszterek és reflexek). Kitűnő reprezentánsa a magyar textilművészetnek. Legfontosabb kitüntetései: 1992, Ferenczy Noémi-díj.

BARÁTH HAJNAL (Budapest, 1955) Ferenczy Noémi-díjas kárpitművész. 1980 és 1984 között szövést tanít a Magyar Iparművészeti Főiskola gobelinszakán. Legfontosabb kitüntetései: 2001, Törley Művészeti Díj; 2003, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által alapított Művészpédagógus Díj; 2005, Ferenczy Noémi díj.

BOHUS ZOLTÁN (Endrőd, 1941) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas, magyar szobrászművész, üvegtervező, egyetemi tanár. A Magyar Iparművészeti Főiskola díszítő-festő szakos hallgatója

volt, majd tanársegédje lett, később az üvegszak vezetője volt. 1996 és 2010 között a szilikát tanszék

üvegszakának vezetője volt. Fontosabb kitüntetései: Munkácsy Mihály-díj (1984); Erdemes művész (1997); Széchenyi professzor ösztöndíj (1999–2002); Hungart-díj (2010); Kossuth-díj (2014); A Nemzet Művésze (2014); Budapestért díj (2016).

BUCKZÓ GYÖRGY (Budapest, 1950) üveg-művész, szobrászművész, a Magyar Iparművészeti Főiskola Szilikát Tanszékének növendéke, ahol mestere Z. Gács György. 1991-ben alapítja az Élő Glassikusok

elnevezésű, üvegtervező művészekből álló csoportnak. 1991-től szervezője a Bárdudvarnoki Nemzetközi Üvegművészeti Alkotótelepnek és Nemzetközi Üvegimpózióknak. Első, korai művei ragasztott síküveglapokból készült kispasztikák: kockák, hasábok. Az üvegtömbökben tükrökkel tagolta a belső teret. Ebben az időszakban készült első, köztéri műve: Szökőkút (1975, Salgótarján). Kísérletező hajlamát bizonyítják gyakran színezett vízzel töltött üvegakváriumai. A '80-as évek geometrikus, kötöttebb formavilágát felváltja a rusztikus, archaikus kultúrák tárgyi eszközeit idéző kifejezőmód: a rogyasztással készült fekete, szürke üvegplasztikák, amelyek fegyverekre és szerszámokra emlékeztetnek.

CZEBE ISTVÁN (Budapest, 1967) üveg-művész, a Magyar Iparművészeti Főiskola üvegszakán végzett. Tőle messze állnak az üveg keménységéhez, törekenységéhez kapcsolható képzetek, akár a legviszafogottab-

ban jelentkező, neoavantgárdtól örökölt drámai, heroikus reminiscenciák. Ő már sokkal inkább az üveganyag lomhaságát, masszaserű állapotát használja ki. Nagy ívben kerül az esztétikus, színes anyagokat, a legegyszerűbb, legolcsóbb, hétköznapi üveget használja, amelyet csak alig láthatóan, vagy csak feketével színez. Primitív, üzleti posztamensről vett és geometrikus formái az üveganyagban megpuhulni, szétfolyni, a posztamensről lefolyni látszanak, mintha az építészeti és a gépi formákkal szimbolizált esztétikai normáink és racionális kategóriáink is a szemünk láttára esnének szét.

DÁRDAY NIKOLETT (Budapest, 1941) Ferenczy Noémi-díjas, üvegtervező iparművész, a Magyar Iparművészeti Főiskolán 1967-ben szerzett diplomát. Az Üvegipari Műveknél lett üveg-, illetve formatervező.

Itt elsősorban lámpák tervezésével foglalkozott, mellette a főiskola üvegtervező szakán oktatott. Később önállóan kezdett el dolgozni. 1990-ben saját üvegművészeti műtermet nyitott. 2007-ben Ferenczy Noémi-díjban részesült.

DOMANOVSZKY ENDRE (Budapest, 1907–1974) kétszeres Kossuth- és Munkácsy-díjas (1952), magyar festő, érdemes (1960) és kiváló művész (1965). Domanovszky Endre művészetét a művészettörté-

net általában még manapság is szűkítő, általánosító jelleggel ítéli meg. Két, alapvető stíluskorszakát szokták megkülönböztetni: a *novecentós* szakaszt és a *szocialista realizmus* korszakát. Az első időszakot a *Jairus leányával* szokták illusztrálni, mondván, a kép a korai, olasz reneszánsz eredményére épít, van benne valami art decós, tehát amolyan novecentós, római iskolás mű. A mű (és az e stílusba sorolt többi) azonban majdnem tíz évvel a művész 1939–1940-es, római ösztöndíja előtt született. A *Dunai Vasmű freskójával* pedig a szocialista realizmus korszakát indokolják, pedig Domanovszky ezen és néhány táblaképén kívül alig festett több olyan képet, amely ehhez a stíluskörhöz kötné. Nem feledkezhetünk meg gobelinjeiről, csendéleteiről, az 1960–1970-es évek expresszív-absztrakt képeiről, amelyek egyike sem köthető a két stílus egyikéhez sem.

DROPPA JUDIT (Tabánya, 1948) textiltervező iparművész, Munkácsy-díjas. Textilből művészeti alkotásokat, fal- és tértextileket készít. A Magyar Iparművészeti Egyetemem végzett.

1968 és 1973 között volt hallgató. 1982-től kezdve ott is tanít. Dolgozott a Vígszínházban is. Egy ideig a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem rektora.

ERDEI SÁNDOR (Salgótarján, 1942) tanulmányait a Magyar Iparművészeti Főiskola üvegszakán végezte, több műfajú művész. Tevékenységének egyik alappillére volt a formatervezés. Szabad alkotótevékenységét az üvegművészet és a szobrászat területén végzi. Erdei Sándor a dísz tárgy körébe tartozó műveiben az üveg anyagi adottságaiban rejlő esztétikumot bontakoztatja ki, szobraiban viszont inkább az elüvegtelenítésre épít, a jellegzetes üvegtulajdonságok, az átlátszóság, a fényvisszaverés és a tükrözés visszaszorítására. Fontosabb díja: 1999, Ferenczy Noémi-díj.

FÜRJESI CSABA (Salgótarján, 1969) festő, grafikus. Budapesten él, s a kilencvenes évek óta hazai és külföldi kiállítóhelyeken rendszeresen kiállító művész. A Ceredi Művésztelep alapító tagja, művészeti vezetője.

Kísérletező alkot; sajátos, egyedi grafikai eljárásokat dolgoz ki, szokatlan anyagú installációkat épít. Fűrjesire leginkább az egzisztencializmus hatott.

GAÁL ENDRE (Hódmezővásárhely, 1957). Nonfiguratív, üveg kispasztikái monumentális hatásúak, időtlenséget sugároznak. Ellentétükkel az örök és a változó, a véges és a végtelen kérdéseire keres választ.

Kutatja a különböző anyagok együthathatását. Az üveget néha kövel, krómaccal párosítja, vagy különös üveglapokból készíti: két üveglapra expresszív gesztusokat visz fel csiszolással, grafitl, krétával, közéjük papírt zár, s összeolvasztásokkal születik meg a végleges mű. A fővárosban a Margit körüli

K&H bank fantasztikus, erezett, kobalt és türkizkék üvegoszlopai például egyszerre idézik a krétai, királyi palotát és a XXI. századot. Fontosabb díjak: 1995, Ferenczy Noémi-díj; a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének díja.

GÁDOR MAGDA szobrász (Budapest, 1924), édesapját, Gádor Istvánt a magyar kerámiaművészet nagymestereként tartották számon. Tanítómesterei: Páztay Pál, Kisfaludi Strobl Zsigmond. A Százados

úti Művésztelep tagja férjével, Nagy Sándorral. A művészetek archaikus kora érdekli. Bronzban, kőben, agyagban, üvegben, ólomban és terrakottában valósítja meg szobrai. Legújabb betonplasztikáin – áttörve a műfaji határokat – a Gádor István-féle hagyomány folytatója. Fontosabb kitüntetései: 1976, Nívó-díj; 1994, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Szobrászati díja; 1996, Nemzetközi Szobrászrajz Biennálé díja; 2000, Munkácsy-díj.

GIRICZ MÁTÉ festőművész (Szeged, 1975). 1999-ben végzett a Magyar Képzőművészeti Egyetem festőszakán Molnár Sándor osztályában. Képeit hagyományos módon vászonra olajjal, néha akrillal festi.

Az utóbbi év munkái eltérnek a régebbiektől. A képein megjelenő nemi szimbólumok, az embereket bábuként mozgó erkölcsstelen világ iránti undorának adnak képi formát, más képeken viszont szintén ezekre a területekre koncentrált csodálat találunk, a lélek születésének és a szerelem tiszta vágyának kifejezéseként. *Gyarmathy Tihamér* unokája.

GORKA LÍVIA (Nógrádverőce, 1925 – Diszel, 2011) Munkácsy Mihály-díjas keramikus, érdemes művész. Gorka Géza leánya. Szakmai és művészeti képzését édesapja műhelyében szerezte meg. További tudáshoz

önképzés és külföldi utazásai során jutott. 1948-ban tett fazekas mestervizsgát. Focht Gézával kötött házasságából 1952-ben fia született, aki *Gorka-Focht Géza* néven szintén neves keramikus. 1954-től saját műhelyében alkotott, 1962-től Budapesten. 1996-tól Szentendrén, majd Tapolca-Diszelen élt. Gorka Livia művei már többnyire elszakadnak a gyakorlati funkcióktól, s önálló szobrokként képviselik a kerámiaműfajban rejlő sokirányú lehetőségeket. (Köztéri alkotásai: Gödöllőn a *Zodiákus*, a tatabányai kórháznál a *Sejt nagytő alatt*, 1979 és a *Madarak* a washingtoni magyar nagykövetségen.) A korongolás előtti ősi agyagalakítást követte. Tagja volt a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének (MKISZ) 1956-tól, a Művészeti Alapnak, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének (MAOE) és az Association Internationale de la Couleur nemzetközi szervezetnek (AIC). Fontosabb kitüntetései: Nemzetközi Kerámia Biennálé, Prága, aranyérem (1962); Munkácsy Mihály-díj (1964); Érdemes művész (1975).

HAJNAL MIHÁLY grafikusművész, festőművész (Anarcs, 1935). Az 1950-es években a kassai képzőművészek esti rajziskolájában és műhelyében tanult,

Prágában él és dolgozik. 1990-től a Csehországi Magyar Képzőművészek Társaságának, majd a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társaságának tagja, 1992-től tagja a prágai Képzőművészek Egyesületének és a Cseh Képzőművészek Szindikátusának, valamint a Salvador Dalí Társaságnak és a Cseh Grafikusok František Kupka Csoportjának.

HEFTER LÁSZLÓ üvegművész (Budapest, 1943). Üvegműves szakmunkásnak tanult, majd a Magyar Iparművészeti Főiskolán végzett. 1976 óta Győrben él, szabadfoglalkozású művész.

Győri műtermében nonfiguratív, acél kiplasztikákat, konstruktív érmeteket, „díjszobrokat” készített. Több térlasztikáját, fémmodelljét állították fel. Később visszatért az üvegtechnikához, és sikeresen oldott meg számos, épületdíszítő restaurátori feladatot. Rekonstrukciós munkái közül országos figyelmet keltett a Mátyás-templom üveglablakainak helyreállítása, a pannonhalmi Stormo-ablakok felújítása. Fontosabb díjai: 1982, Győr város Borsos Miklós-emlékplakettje; 1997, Ferenczy Noémi-díj.

HORVÁTH MÁRTON (Csabrendek, 1941–2013) Munkácsy Mihály-díjas, üvegtervező iparművész. A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagja (1993). Felsőfokú tanulmányokat a Magyar Iparművészeti

Főiskolán folytatott a szilikátipari tanszék üvegszakán. 1976-tól a Magyar Iparművészeti Főiskolán tanított tervezésméleletet, üvegfüvást egyetemi docensi, majd 1993-tól egyetemi tanári beosztásban. A kézművesség hagyományait megújító Manuál-csoport egyik alapító tagja 1975-ben. 1989-ben kidolgozott, később *Rendek* fantáziánéven szabadalmaztatott plasztikus világítási modulját a Tokodi Üvegyár Kft.-nek adta át hasznosításra. Fontosabb kitüntetései: Munkácsy Mihály-díj (1982); Érdemes művész (1989).

KERÉNYI JENŐ (Budapest, 1908–1975) Kossuth-díjas, magyar szobrászművész. A Mintarajziskolában tanult, majd a Képzőművészeti Főiskolán Bory Jenő tanítványaként, ahol később tanársegéd lett.

Római ösztöndíjat is nyert, 1937–38-ban Olaszországban járt tanulmányúton. Nagy hatással volt rá az etruszk művészet és a szobrászok közül Rodin, Bourdelle, Maillol plasztikai munkái. Hazatérve a szolnoki művésztelepen, Szentendrén és a Százados úti művésztelepen is dolgozott. 1938-tól rendszeresen szerepelt kiállításokon; első gyűjteményes kiállítása a Tamás Galériában volt 1941-ben. 1958-ban a brüsszeli világkiállításon *Somogyi Józseffel* együtt készített *Táncoló* című szobrával Grand Prix-

díjat nyert. Szobrai drámai expresszivitás, erőteljes kompozíció és izgatott felületkezelés jellemzi. Kiplasztikáinak nagy részét a Magyar Nemzeti Galéria őrzi. Szentendrén a Kerényi Jenő Emlékmúzeum állandó kiállítás keretében mutatja be műveit. Egyes, megrendelésre készített, politikai mondanivalót is kifejező szobrai a szoborparkok őrzik. Fontosabb kitüntetései: Munkácsy-díj (1950, 1952); Kossuth-díj (1955); Grand Prix-díj (1958); Érdemes művész (1964); Kiváló művész (1966).

KISS KATALIN iparművész (Budapest, 1957). Önálló kiállításai mellett egyéni alkotásaival 1981-től folyamatos szereplője a hazai és a nemzetközi képző- és iparművészeti tárlatoknak. Alkotói tevékenységével párhuzamosan 1995-től művészeti oktatással is foglalkozik.

KODOLÁNYI LÁSZLÓ szobrász, formatervező, ötvös (Budapest, 1944). Kőszegen él. Kodolányi eredetileg formatervező és ötvös, s az utolsó évtizedben mint szobrász is működik. 1971-ben ezüstérmert

nyert a Nemzetközi Ékszertriennálén Csehországban. Munkássága egyéni színnel gazdagítja a magyar képzőművészeti palettát. Ékszerek, kovacsolt cégek mellett korábban nagy méretű, lemezekből készített, lendületes madárformákat csinált. Néhány éve elkezdett sorozata, az *Újrahasznosított tárgyak* különféle, korábban más célokat szolgáló eszközök művészi kollázsai, összeállításai. Fontosabb díja: 1971, Nemzetközi Ékszerkiállítás ezüstérme, Jablonec.

KONTUR ANDRÁS (Budapest, 1973) szobrászművész. Kontur köből faragott és köből alakított alkotásaira azt mondhatjuk, hogy ezek a művek a hagyományhoz kapcsolódnak, de úgy, hogy túl is lépnek azon, új kapukat, új távlatokat nyitva. Kötődés és eltávolodás, értékörzés és értéktartomány-tágítási szándék ez egyszerre. Kontur András szobrai formarendjükön, motívumaikon, technikai kivitelezésükön túl a mondandóik révén is a régmúlttal kezdeményeznek termékeny párbeszédet. Párhuzamait nem nehéz felfedezni Constatin Brâncuși és a magyar Borsos Miklós munkásságában.

KÖBLITZ BIRGIT (Lipce, 1960) 1986 óta él Magyarországon, Nagymaroson. Kezdetben leginkább építészeti üveggel és üvegekkel foglalkozott. Anyagai színes és színtelen, antik üvegek, üvegeképei absztrakt formákból épülnek fel. 1994-től kemencében formált stúdióüveget is készít. Fontosabb díjai: 1996, Magyar Külügyminisztérium üveglablakpályázata, I. díj; 2005, Ferenczy Noémi-díj.

LÉVAI NÓRA textilművész (Budapest, 1952) 1979-ben végzett a Magyar Iparművészeti Főiskolán. Mesterei: Polgár Csaba, Eigel István. 1992-ben a 12. Magyar Textilbiennálé különdíját kapja,

nem sokkal később már a bonni Frauen Múzeum ösztöndíjasa. 1998-ban a British Council ösztöndíjasa. Művészi tehetséget tükrözi a Heidelbergben kapott Európa-díj is, s 2004-ben Ferenczy Noémi-díjat kapott. Lévai

Nóra hajszálvékony selyemre vagy éppen eltűnő, az anyagból kivasalható felületre készíti szabálytalan „stoppolással” himzett képeit, jeleneteket, alakokat, állatokat, jeleket vagy éppen egy-egy műalkotás átlényegített képét.

MÁCSAI ISTVÁN

(Budapest, 1922 – Budapest, 2005) magyar festő. Kezdetben az életképek, a portrék, a csendéletek, a szimbolikus alkotások, később az ember épített környezete, lakóhelye, Budapest jelentette szá-

mára festészetének fő tárgyát. A szürrealista, fotorealista, hiperrealista festészet és az objektív kiemelés mögött emocionális indítatás jellemzi művészetét. Apai nagyapja Mácsán született, Arad megyében, innen a család neve. 1945-ben bekerült a budapesti Képzőművészeti Főiskolára, ahol Bernáth Aurél volt a mestere. Portréit, csendéleteit, aktképeit aprólékos rajzossággal, visszafogott kolorittal, a quattrocento mestereit megidéző klasszikus arányossággal, kiegyensúlyozottsággal formálta meg. Budapesti ihletésű munkáival hazai és nemzetközi elismerést szerzett. Életművének fontos része nagyszámú, karakteres portréja. Díjai: Munkácsy Mihály-díj (1953, 1955); Pro Urbe Budapest (1995); Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt (2002).

MARTYIN FERENC

(Kaposvár, 1899 – Pécs, 1986). A Rippl-Rónai-képekről ismert Piacsek bácsi unokjaként gyermekéveit a Róma-villában töltötte. A Képzőművészeti Főiskolán 1918-tól Rippl-Rónai, 1923-tól

Réti István tanítványa volt. 1926 és 1940 között Párizsban dolgozott, eleinte az szürrealistákhoz csatlakozva, majd az Abstraction-Création művészcsoporthoz. 1934-ban a KUT törzstagjai közé választotta. Festői felfogása Magyarországra való 1939-es hazatérése után sem változott, noha absztrakt műveit 1969-ig nem szerepeltette a nyilvánosság előtt. Előbb Budapesten élt, 1945-ben Pécsre telepedett le. A háború után tagja lett az Európai Iskolának és az Elvont Művészek Magyarországi Csoportjának.

MOLNÁR GABRIELLA

keramikus művész (Budapest, 1967). A Magyar Iparművészeti Főiskola kerámiaszakán diplomázott, s ugyanitt elvégezte a Mesterképzőt is. Mesterei: Schrammel Imre és Szalai László.

1993: a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének ösztöndíja a Siklósi Kerámia Alkotótelepre; 1994, 1997, 1998: a Kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió ösztöndíja. Kerámiatárgyaiban a tér, a tömeg és az anyag arányrendszere, egymáshoz való viszonya foglalkoztatja. A kerámiát gyakran csiszolt fémmel társítja. 1992-től a Fiatal Iparművészek Stúdiója és a Matéria Csoport tagja.

NAGY MÁRTA keramikus, porcelántervező iparművész (Budapest, 1954). Mestere: Schrammel Imre. 1989 óta tanít a Magyar Iparművészeti Főiskolán. Állandó tagja a Terra Gallery, Delftnék. Műtermében szabadkézi

alakítással egyedi kerámia- és porcelánplasztikákat készít. Munkája során számos technikát, égetési eljárást alkalmaz. Formaalkításában az egyszerűség, az archaikus jelleg az uralkodó. A 90-es évek második felétől mind gyakrabban használ porcelánt. Fontosabb kitüntetései: 1981, Fiatal Képző- és Iparművészek kiállításának díja; München, Bajor Állami-díj; 1999, Ferenczy Noémi-díj.

NAGY SÁNDOR

szobrászművész (Buj, 1923) Mesterei: Berky Nándor és Diószegi Balázs; 1949 és 1954 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán mesterei Beck András, Pátzay Pál, Kisfaludi Strobl Zsigmond. 1960-

tól a Százados úti művésztelep tagja feleségével, Gádor Magdával. A szabolcsi szobrászművész az Alföld „érdes részének” üzenetét közvetíti zárt szerkezetű, alig-alig megmunkált, nagy tömegek ritmusára épített, többalakos kompozícióival, vagy karakteres parasztfjeivel, kis méretben is monumentális asszonyalakjaival. Csak kővel dolgozik, mészkőből, tufából, vöröskőből, gránitból, márványból és bazaltból készíti szobrai. A kő, a márvány erezte, színe, az anyag sajátos szerkezete számára mintegy megjelöli a vésés, a faragás útját, sugallja, hogy csak itt-ott alakítsa a természeti formákat. Főbb díjak: 1979, Munkácsy-díj; 1993, Köztársasági Érdemrend kiskeresztje; 1997: Szobrászokszorú; *Határesetek* című kiállítás I. díja.

PÁPAI LÍVIA

(Pécs, 1955), a Nemzetközi Gobelin Szervezet (ITNET) magyar képviselője rendszeresen tart előadásokat nemzetközi konferenciákon. Műveiben a hagyományos gobelinművészet és a modern tudományos-technikai lehetőségek szintézisének alkalmait vizsgálja. Új módszerének az *algoritmikusszövés* nevet adta. A fekete-fehér és a szürke árnyalataiból születő munkái után színes pontstruktúrákkal kezdett foglalkozni, gobelinjein pazar színharmóniák láthatók. Fontosabb díjai: 1983, a Magyar Állami Operaház gobelinpályázatának díja; 1986, a Nemzeti Színházért pályázat díja; 1992, International Textile Fair Competition – Kyoto díja; 2003: Ferenczy Noémi-díj.

POLGÁR CSABA

textilművész (Budapest, 1942). A magyar textilmozgalomban a kísérleti textilművészet fontos alakja itthon és külföldön. A Nemzetközi Mintatriennalék egyik ötletadója és animátora.

1990-től *Mintaszínház* címmel performanszokat készít. Különböző művészeti médiumokban dolgozik (festészet, grafika, design, fotó, papír, installáció). 1970-től tanít a Magyar Iparművészeti Főiskolán, 1993-tól egyetemi tanár, a textil tanszék vezetője.

Tagja a Magyar Vízfestők Társaságának. Fontosabb kitüntetései: 1973, Milánói Triennalé, ezüstérem; 1980: 6. Fal- és Tértextil Biennalé díja, Szombathely; 1986: 9. Fal- és Tértextil Biennalé, Szombathely, 1. díj; 1995, Ferenczy-díj; 1976, Ripszám-ösztöndíj, London; 1991: Római Magyar Akadémia ösztöndíja; 1997: Széchenyi Professzori Ösztöndíj.

POLGÁR RÓZSA

(Szombathely, 1936 – Budapest, 2014) Kossuth-díjas, magyar textilművész, gobelinművész. Felsőfokú tanulmányokat Budapesten, az Iparművészeti Főiskolán

folytatott szövött kárpit és gobelinszakon (1962–1967). 1961-ben ment férjhez, férje Harmati Béla nyugalmazott evangélikus püspök-elnök, házasságukból két fiúgyermek született. 1967 óta szabadfoglalkozású textilművész. 1968 és 1970 között Nyugat-Európában járt tanulmányúton (Svájc, Franciaország, NSZK). Később hosszabb időn (1981–1987) keresztül Genfben alkotott. A rendszerváltás után 1992 óta a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia egyik alapító tagja és rendes tagja. Műveit közgyűjtemények őrzik, köztük a budapesti Iparművészeti Múzeum és a Szombathelyi Képtár. Legfontosabb díjai: A milánói triennalé ezüstérme (1973); Munkácsy-díj (1991); Kossuth-díj (1999).

RÁC ANDRÁS

festőművész, mozaikművész (Kolozsvár, 1926 – Budapest, 2013) a budapesti Képzőművészeti Főiskola festő-, majd mozaikszakát végezte, ahol olyan kiváló mesterei voltak, mint Berény Ró-

bert és Fónyi Géza. A hatvanas évektől kezdve számos hazai és külföldi egyéni és csoportos kiállításon vett részt. Több, nagy méretű mozaikja díszíti Dunaújváros, Budapest, Pécs, Miskolc, Ózd és Békéscsaba középületeit. Rác András művészetét eredetileg az olajfestés és a klasszikus mozaik jellemezte, idővel azonban új technikákat dolgozott ki, a mozaikreliefet, majd a hidegzománcfestést. Jelentősek a technikai kísérletei, amelyek műfaji határokat tágtíják ki. A 60-as években nagy méretű olajfestményeinek témáját a megélt történelem, a város inspirálta. Rác András a faliképpellegű mozaikok készítése kapcsán mélyült el a technikai kivitelezés problémáiban. Rác gyantafestményei oldottabbak, képlekenyebbek, mint a fegyelmazettséget kívánó mozaikok. A művész életműve nem tagolható, nem keres stílust a műveinek, hanem ahogy fogalmaz: üzenetvivő. Foglalkoztatják a létezés alapvető kérdései, s ezek mitológiai vagy éppen zenei utalásokkal mind jelen vannak képein.

RUTTKÁ ANDREA

(Budapest, 1954). Először a Magyar Divat Intézet munkatársa, később a Magyar Iparművészeti Főiskola óraadó tanára. 1993-tól szabadfoglalkozású iparművész. Különböző textiliák

tervezése mellett grafikai tervezéssel (plakátok, könyvborítók), illetve díszlet- és jelmeztervezéssel foglalkozik (Ódry Szinpad, József Attila Színház, Eger, Debrecen, Miskolc, Pécs). Jacques Jarchard szöveteit és batiszt textiliáit finom, kissé archaizáló mintá- és színvilág, grafikáit és scenikai munkáit frap-

páns megoldások jellemzik. Fontosabb díjai: 1988, 8. Ipari Textilművészeti Biennálé, Szombathely, biennálédíj; 1998, Szombathely, Nemzetközi Zászló Biennálé díja.

SCHRAMMEL IMRE (Szombathely, 1933) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas, magyar iparművész, keramikus, az MMA rendes tagja. A Magyar Iparművészeti Főiskolán Borsos Miklós és Gábor

István voltak a mesterei. A diploma kézhezvétele után hamarosan bekerült tanítani a Magyar Iparművészeti Főiskolára, ahol egyetemi tanári kinevezést kapott. Ismeri a klasszikus kerámiamesterség minden csínját, ő maga pedig az új technikák egyik bevezetője, így nem csoda, hogy nemcsak mestertanárként, hanem vendégtanárként is működött Amerikában. Nevéhez fűződik az első, magyarországi kerámiaszimpózium megszervezése (Siklós, 1969). A Nemzetközi Kerámia Akadémia vezetőségi tagja, majd alelnöke. Díjak, elismerések (válogatás): Munkácsy Mihály-díj (1966); II. Országos Kerámia Biennálé I. díja (1970); Francia Akadémia díja (1972); Janus Pannonius-díj (1982); Erdemes művész (1987); Kossuth-díj (1991); Prima Primissima díj (2007); A Magyar Érdemrend középkeresztje (2013); A Nemzet Művésze (2014).

SVÁBYLAJOS (Abádszalók, 1935) Kossuth-díjas, magyar festő, főiskolai tanár, a magyar neoexpresszionizmus egyik, kiváló egyénisége. Korai művei a monokróm festészet határait súrolják. Biblikus témavilágot idéz az *Izsák feláldozása* (1971) című mű, ahol az apa valóban feláldozza fiát. Az 1975-ben készült *Örkény István arcképe* című munkán

jelennek meg a háttéri elemek, szűk doboztérbe zárva, erőteljes rövidülésben ábrázolja az író. Az 1980 körül megjelenő pasztellképei konkrétabb távlatokat mutatnak, míg rajzain az időtlenséget, a tértéltülséget jeleníti meg. *Genezis* (1989) című rajzsorozatát (huszonkét rajz) a művésznek a Szent Földön tett látogatása inspirálta. Díjak, elismerések (válogatás): Munkácsy Mihály-díj (1973); Erdemes művész-díj (1985); Kossuth-díj (1994); Magyar Művészetért 2000-díj (2000); Prima Primissima díj (2005).

worköt készít. Fontosabb díjai: 1990, 8. Nemzetközi Miniátúrtextil Biennálé, Szombathely, biennálédíj, Szombathely; 2011, Ferenczy Noémi-díj.

THURY LEVENTE keramikus (Budapest, 1941–2007). 1965-ben végezte el a Magyar Iparművészeti Főiskola kerámiaszakát. A 80-as évek második felétől több alkalommal az Egyesült Államokban, később a Kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdióban dolgozott. A Magyar Keramikusok Társasága (1978), a Magyar Szépművész Társaság (1988) tagja volt. A 80-as évek közepétől művészetének központi tematikai problémaköre a Gólem-mitosz. Fontosabb kitüntetései: 1993, Ferenczy Noémi-díj; 1999, Arts 2000, London, I. díj; 2000, a Portugál Kulturális Minisztérium díja, Lisszabon.

TÓTH SÁNDOR (1940) a budakalászi Lenfonó- és Szövőipari Vállalat tervezője, később a győri Gardénia Csipkefüggönygyár tervezője. 1970-től kiállító művész. Anyagot, formát, tárgyat, meghatározó örökségként hozott magával a Nagykunságból, ahol született. Anyaga a szizál, a kötél, amely már egymagában is háromdimenziós; faliképei után egyértelműen kötélborműveket, kötélzobrokat készít, különösen jellemző a méhkasforma alkotásaira. Megindító az azok a rajzai, amelyek egy régi írat, levél művészi kiadásai. 1975-ben részt vett a veleimi Textilművészeti Alkotóműhely munkájában. Fontosabb kitüntetései: 1994: Ferenczy Noémi-díj.

VÁRNAGY ILDIKÓ (Budapest, 1944) Munkácsy Mihály-díjas, magyar szobrászművész, pedagógus. A Magyar Képzőművészeti Főiskola hallgatójaként Somogyi Józsefnek volt a tanítványa. Középiskolai tanár, majd 1979 óta szabadfoglalkozású képzőművész. Több művésztelep munkájában vett részt. 1995 óta a Magyar Szobrászok Társaságának tagja. Legfontosabb díjai: Munkácsy Mihály-díj (1991); az ankarai Ázsia-Európa biennálé díja (1992); a pécsi kispasztikai biennálé első díja (1995).

VERECZKEY SZILVIA (Budapest, 1955) textilművész. Nyomott-anyag-tervezőként végzett, s a főiskola után az Idea részére készített pasztell színvilágú, különleges mintájú függönyöket. Kézművészet

is tanított a Karinthy Frigyes Gimnáziumban, miközben faliképek, objekték és ruhák készültek műhelyében. Sajátos színvilágának köszönhetően szinte minden darabja bármelyik másikkal együtt hordható. Az ezredfordulótól technikája még inkább letisztult, formailag összefogottabbá vált. Fontosabb díjai: 1993, Xantus János Múzeum, Győr díja; 1996, Magyar Design Alapítvány különdíja; 1998, The Japan Textile Paper Design Competition Silver Price; The Governor of Tokyo Metropolis Price; 2006, Ferenczy Noémi-díj.

VÍGH TAMÁS (Csilaghegy, 1926 – Budapest, 2010) Kossuth-díjas, magyar szobrász- és éremművész. Mesteréről, *Ferenczy Béniről* mintázott portréja (1952) érzékeny, enyhén klasszicizáló, karaktert kiemelő

arcmás. A 60-as években alakította ki saját, egyéni, enyhén kubisztikus, sőt, a pop arttól is megérintett, a gyűrt, behorpadt lemez formáit kiemelő, bronzból öntött és lemezről készült szobrainak stílusát. Ennek kifejező darabjai: a *Tudomány szimbóluma* (1962); a *Béke hírnöke* (1965); a *Kürtösök* (1967); az *Álföld népe* (1967) című bronzplasztika. A 70-es években kifejezőmódját egyfajta expresszív, darabos felületalakítás és dinamizmus jellemzi (*Bartók*, 1970). Hasonló a mintázása a Krúdy álomvilágára utaló, két összekapaszkodó, lebegő figurát ábrázoló *Szindbádjának* (1973). Munkássága jelentősen hozzájárult a modern, magyar szobrászat megújulásához. Jelentős mennyiségű köztéri monumentumot készített, amelyekről külön katalógus készült. Éremművészete is jelentős. Fontosabb díjai: 1973, Erdemes művész; 1978, Kossuth-díj; 1978, Nemzetközi Kispasztikai Biennálé díja; 1983, Kiváló művész; 2005, a Magyar Művészeti Alapítvány Magyar Művészetért díja; 2007, Prima díj.

WEHNER TIBOR (Sopron, 1948) magyar író, művészettörténész. Általános és középiskolai tanulmányait Budapesten végezte. Népművelés-könyvtár szakon tanult, majd elvégezte az ELTE-BTK művészet-

történész szakát is. A Magyar Írószövetség tagja. 1986 és 1992 között a szentendrei Art'éria Galéria művészeti vezetője volt. Majd évekig az Új Forrás szerkesztője. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus munkatársa. Kutatási területe a XX. századi, illetve a jelen művészet, leginkább a szobrászat. Tanulmányai, cikkei folyóiratokban jelennek meg. Fontosabb kitüntetései: Munkácsy Mihály-díj (1993); Supka Manna-díj (2007).

LYUKASÓRA KÜLÖNSZÁM XXVI. évfolyam, 6. szám, 2017/6.

A szerkesztőbizottság tagjai:

Alföldy Jenő, Ágh István, Bertalan Tivadar, Czigány György, Dobai Péter, Gyulai Líviusz, Iancu Laura, Kalász Márton, Pröhl Gergely, Rózsássy Barbara, Szakonyi Károly, Tóth Éva

Főszerkesztő: Sághy Ildikó

Főmunkatárs: Szakonyi Károly

Művészeti vezető: Ká Pál

Művészeti szerkesztő: Réti Attila

Olvasószerkesztő: Pécsi Tibor

Rovatvezető: Ughy Szabina

Titkárságvezető: Óri-Kiss Gyöngyi

Szerkesztőségi postacím:

1052 Budapest, Városház u. 7., fsz. 15.
Telefon: 233-6951. Mobil: 06-20-465-9232.
E-mail: iroegy@gmail.com.

Kiadja: Magyar Írók Egyesülete

Elnök, kiadóigazgató: Szakonyi Károly

Nyomdai kivitelezés:

Pharma-Press Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119–121.

Felelős vezető: Dávid Ábel Dániel

Különszámunkat a Körmeny-Csák Kortárs Magyar Képző- és Iparművészeti Gyűjtemény anyagaival illusztráltuk.

VÁLOGATÁS A KÖRMENDI-CSÁK GYŰJTEMÉNY ANYAGÁBÓL

1. Adorján Attila: Érsekvadkert krumpliszedők, 2006
2. Adorján Attila: Nagy Sándor és Gábor Magda kezei
3. Rác András: Azték bálvány, 1997
4. Gircz Máté: Szitapéntek-dobszerda, 2000
5. Martyn Ferenc: Kompozíció, 1936–1937
6. Domanovszky: Hangszerek, 1973
7. Domanovszky: Vázlat gobelinhez, III., 1960-as évek

